

UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU” BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

TEZĂ DE DOCTORAT

*Aplicarea directă a dreptului primar și derivat al
Uniunii Europene în dreptul intern al statelor membre*

Rezumat

Conducător științific

Prof. univ. dr. AUGUSTIN FUEREA

Doctorand

VOICULESCU (VLAICU) V.
ANCA-MAGDA

București

2011

ABREVIERI ȘI ACRONIME **(folosite în rezumat)**

alin.	-	Alienatul
A.n.	-	Actuala numerotare
art.	-	Articolul
A.U.E.	-	Actul Unic European
B.C.E.	-	Banca Centrală Europeană
B.E.I.	-	Banca Europeană de Investiții
C	-	Cauză a Curții de Justiție a Comunităților Europene/Uniunii Europene
C.E.E.	-	Comunitatea Economică Europeană
C.E.E.A./Euratom (rom.)/C.E.E.A.(fr.)/E.A.E.C. (engl.)	-	Comunitatea Europeană a Energiei Atomice
C.E.C.O. (rom.)/C.E.C.A. (fr.)/E.C.S.C. (engl.)	-	Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
C.E.D.O.	-	Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale
C.J.	-	Curtea de Justiție (instanță în cadrul instituției Curții de Justiție a Uniunii Europene)
C.J.C.E.	-	Curtea de Justiție a Comunităților Europene
C.J.U.E.	-	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
C.P.I.J.	-	Curtea Permanentă Internațională de Justiție
ed.	-	ediția
Ed.	-	Editura
F	-	Cauză a Tribunalului Funcției Publice
J.O.C.E.	-	Jurnalul Oficial al Comunităților Europene
lit.	-	Litera
M.Of.	-	Monitorul Oficial
nr.	-	Numărul

n.n.	-	Nota noastră
O.U.G.	-	Ordonanță de Urgență
O.G.	-	Ordonanță a Guvernului
op. cit.	-	Opera citată
p.	-	Pagina
S.E.B.C.	-	Sistemul European al Băncilor Centrale
subl. n.	-	Sublinierea noastră
T	-	Cauză a Tribunalului de Primă Instanță/Tribunalul
S.U.A.	-	Statele Unite ale Americii
T.A.	-	Tratatul de la Amsterdam de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană, a Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a altor acte conexe
T.C.E.	-	Tratatul de instituire a Comunității Europene
T.C.E.C.O.	-	Tratatul de instituire a Comunității Economice a Cărbunelui și Oțelului
T.C.E.E.	-	Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene
T.C.E.E.A.	-	Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice
T.F.P.	-	Tribunalul Funcției Publice
T.F.U.E.	-	Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene
T.P.I.	-	Tribunalul de Primă Instanță/Tribunalul
T.U.E.	-	Tratatul privind Uniunea Europeană
U.E.	-	Uniunea Europeană
urm.	-	Următoarea/următoarele
vol.	-	Volum
v.n.	-	Vechea numerotare

CUPRINS

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

CAPITOLUL I. RAPORTUL DINTRE DREPTUL UNIUNII EUROPENE ȘI DREPTUL INTERN AL STATELOR MEMBRE

Secțiunea I. Aspecte teoretice

1. Teoria dualistă și teoriile moniste
2. Aplicarea dreptului internațional în ordinea juridică internă
3. Aplicarea dreptului Uniunii Europene în dreptul intern al statelor membre

Secțiunea a II-a. Cadrul legislativ român

1. Reglementările constituționale privind raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern român
2. Reglementările constituționale privind raportul dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul intern român

Secțiunea a III-a. Concluzii

CAPITOLUL II. APLICABILITATEA DIRECTĂ ȘI EFECTUL DIRECT ÎN DREPTUL UNIUNII EUROPENE ȘI DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC - PRIVIRE COMPARATIVĂ

Secțiunea I. Precizări terminologice

Secțiunea a II-a. Efectul direct și dreptul internațional

1. Originea jurisprudențială a conceptului
2. Comentariul jurisprudenței
3. Cazul Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale

Secțiunea a III-a. Efectul direct și dreptul Uniunii Europene

Secțiunea a IV-a. Privire comparativă a noțiunilor de „aplicabilitate directă” și „efect direct” în dreptul internațional și dreptul Uniunii Europene

1. Aspecte comune
 - A. Noțiunile de „aplicabilitate directă” și „efect direct”
 - B. Consacrarea noțiunilor
2. Deosebiri

- A. Condițiile de incidență a efectului direct
- B. Prezumția de efect direct
- C. Întinderea sferei de aplicare a efectului direct

Secțiunea a V-a. Concluzii

CAPITOLUL III. CONCEPTELE, FUNDAMENTAREA, TIPURILE ȘI CONDIȚIILE GENERALE DE EFECT DIRECT ÎN DREPTUL UNIUNII EUROPENE

Secțiunea I. Delimitări conceptuale în literatura juridică și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. Sfera de aplicare a efectului direct

- 1.** Delimitări conceptuale
- 2.** Evoluția conceptului de „efect direct”

Secțiunea a II-a. Fundamentarea legală/jurisprudențială/doctrinară a aplicabilității directe și efectului direct

- 1.** Contextul consacrării teoriei efectului direct ca mijloc de asigurare a eficienței dreptului Uniunii Europene
 - A. Precizări prealabile
 - B. Asigurarea respectării dreptului Uniunii Europene pe cale „publică”
 - C. Asigurarea respectării dreptului Uniunii Europene pe cale „privată”
 - a. Efectul direct
 - b. Efectul direct orizontal incidental
 - c. Efectul indirect
 - d. Răspunderea statelor pentru încălcarea dreptului Uniunii Europene

- 2.** Fundamentarea legală/doctrinară a aplicabilității directe

- 3.** Fundamentarea jurisprudențială/doctrinară a efectului direct

Secțiunea a III-a. Tipurile de efect direct

- 1.** Criteriul persoanei care invocă/împotriva căreia este invocat izvorul de drept al Uniunii Europene
 - A. Efectul direct vertical
 - a. Efectul direct vertical ascendent
 - b. Efectul direct vertical descendent
 - B. Efectul direct orizontal
 - a. Efectul direct orizontal clasic
 - b. Efectul direct orizontal incidental

- 2.** Criteriul izvorului de drept al Uniunii Europene invocat

- A. Efectul direct necondiționat și complet
- B. Efectul direct condiționat și complet
- C. Efectul direct condiționat și restrâns

Secțiunea a IV-a. Condițiile generale ale recunoașterii efectului direct

- 1.** Normă suficient de clară și precisă
- 2.** Normă necondiționată

Secțiunea a V-a. Concluzii

CAPITOLUL IV. APLICABILITATEA DIRECTĂ ȘI EFECTUL DIRECT ALE DREPTULUI PRIMAR AL UNIUNII EUROPENE

Secțiunea I. Tratatelor Uniunii Europene – aspecte generale

- 1.** Tratatelor originare
- 2.** Tratatelor și actele modificatoare
- 3.** Tratatelor compozite

Secțiunea a II-a. Fundamentul jurisprudențial al efectului direct al Tratatelor Uniunii Europene

Secțiunea a III-a. Tipurile de efect direct

- 1.** Efectul direct vertical
 - A. Obligațiile negative
 - B. Obligațiile pozitive
 - C. Neimplementarea principiilor prevăzute de Tratatate prin norme de drept derivat
- 2.** Efectul direct orizontal
- 3.** Efectul direct complet și condiționat

Secțiunea a IV-a. Condițiile efectului direct al dreptului primar

Secțiunea a V-a. Concluzii

CAPITOLUL V. APLICABILITATEA DIRECTĂ ȘI EFECTUL DIRECT ALE DREPTULUI DERIVAT AL UNIUNII EUROPENE

Secțiunea I. Aspecte generale

Secțiunea a II-a. Aplicabilitatea directă și efectul direct ale regulamentelor

- 1.** Regulamentele Uniunii Europene – aspecte generale
 - A. Regulamentele de bază
 - B. Regulamentele de executare

C. Alte tipuri de regulamente

- a. Regulamentele interne ale instituțiilor
- b. Regulamentele financiare
- c. Statutul funcționarilor – asimilat regulamentelor Uniunii Europene

2. Măsurile naționale de punere în executare a regulamentelor și aplicabilitatea directă

- A.** Măsurile care disimulează caracterul regulamentelor de drept al Uniunii Europene
- B.** Măsurile care alterează conținutul regulamentelor
- C.** Măsurile prevăzute de regulamente sau care suplinesc lacunele acestora

3. Fundamentul aplicabilității directe și efectului direct ale regulamentelor Uniunii Europene

- A.** Fundamentarea legală a aplicabilității directe a regulamentelor Uniunii Europene
- B.** Fundamentarea jurisprudențială a efectului direct al regulamentelor Uniunii Europene

4. Tipurile de efect direct

- A.** Efectul direct vertical
- B.** Efectul direct orizontal
- C.** Efectul direct complet și condiționat

5. Condițiile efectului direct al regulamentelor

6. Concluzii

Secțiunea a III-a. Aplicabilitatea directă și efectul direct ale directivelor

1. Aspecte generale

- A.** Definiția și caracterele directivelor
- B.** Clasificarea directivelor
 - a. Directivele de bază
 - b. Directivele de executare
 - c. Alte tipuri de directive – directivele interne

2. Aplicabilitatea directă

- A.** Fundamentarea legală
- B.** Transpunerea directivelor
 - a. Înțelesul și întinderea obligației de transpunere
 - b. Termenul de transpunere
 - b.1. Durata
 - b.2. Caracterul imperativ
 - b.3. Sancțiunea depășirii termenului
 - b.4. Transpunerea anticipată

- C.** Limitările libertății de alegere a formelor și mijloacelor de transpunere

- a. Măsurile care garantează efectul util
- b. Forța juridică și caracterul constrângător ale măsurilor de transpunere

D. Consecințele obligativității transpunerii - forță normativă limitată

3. Efectul direct

A. Fundamentarea jurisprudențială

B. Refuzul instanțelor naționale de recunoaștere a efectului direct al directivelor

- a. Aspectele jurisprudențiale
- b. Poziția doctrinei

C. Contestarea efectului direct al directivelor și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

D. Limitele efectului direct al directivelor și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

a. Tipurile de efect direct

- a.1. Existența efectului direct vertical ascendent. Inexistența efectului direct vertical descendent
- a.2. Inexistența efectului direct orizontal
- a.3. Efectul direct orizontal incidental
- a.4. Efectul direct restrâns și condiționat

b. Condițiile producerii efectului direct

E. Cazurile producerii efectului direct al directivelor

- a. Lipsa transpunerii
- b. Transpunerea incorectă

F. Momentul invocării efectului direct al directivelor în cazul aderării de noi state membre

4. Invocabilitatea directivelor

A. Aspecte generale. Noțiunea și sfera de aplicare

B. Invocabilitatea de interpretare conformă

- a. Noțiunea
- b. Limitele

C. Invocabilitatea de reparație

- a. Noțiunea
- b. Situația nepunerii în aplicare a directivelor. Fundamentare jurisprudențială, condiții și procedură
- c. Situația punerii în aplicare greșite a directivelor. Fundamentare jurisprudențială, condiții și procedură

D. Invocabilitatea de excludere

- a. Noțiunea
- b. Corelația cu efectul direct

5. Concluzii

Secțiunea a IV-a. Aplicabilitatea directă și efectul direct ale deciziilor

1. Deciziile Uniunii Europene – aspecte generale

- A. Deciziile – izvor derivat al dreptului Uniunii Europene
- B. Alte tipuri de decizii

2. Fundamentul aplicabilității directe și efectului direct ale deciziilor Uniunii Europene

- A. Fundamentarea doctrinară a aplicabilității directe a deciziilor Uniunii Europene
- B. Fundamentarea doctrinară, respectiv jurisprudențială a efectului direct al deciziilor Uniunii Europene – distincție între deciziile adresate particularilor și deciziile adresate statelor

3. Tipurile de efect direct

- A. Efectul direct vertical
- B. Efectul direct orizontal
- C. Efectul direct complet/restrâns și condiționat

4. Condițiile efectului direct al deciziilor

5. Concluzii

Secțiunea a V-a. Aplicabilitatea directă și efectul direct ale dreptului derivat al Uniunii Europene fără forță juridică obligatorie

1. Aspecte generale

2. Izvoarele derivate ale dreptului Uniunii Europene fără forță juridică obligatorie: recomandările și avizele

- A. Recomandările
- B. Avizele

3. Aplicabilitatea directă și efectul direct ale recomandărilor și avizelor

4. Concluzii

CAPITOLUL VI. CONSECINȚELE TEORIEI EFECTULUI DIRECT

Secțiunea I. Efectul pozitiv în favoarea justițiabililor

Secțiunea a II-a. Efectul negativ împotriva statelor membre

Secțiunea a III-a. Efectul direct – fundament al principiului supremației dreptului Uniunii Europene

- 1.** Supremația dreptului Uniunii Europene – noțiune și fundamentare
- 2.** Raportul dintre efectul direct și supremația dreptului Uniunii Europene
 - A. Literatura juridică
 - B. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene
 - C. Cadrul legislativ român
 - D. Jurisprudența română

Secțiunea a IV-a. Concluzii

CAPITOLUL VII. EFECTUL INDIRECT – MIJLOC DE SURMONTARE A LIMITELOR EFECTULUI DIRECT

Secțiunea I. Aspecte generale

- 1.** Noțiunea efectului indirect. Precizări terminologice
- 2.** Contextul consacării efectului indirect. Fundament și sferă de aplicare

Secțiunea a II-a. Normele naționale supuse efectului indirect al dreptului Uniunii Europene

- 1.** Stabilirea jurisprudențială a sferei de aplicare inițiale
- 2.** Extinderea jurisprudențială a sferei de aplicare

Secțiunea a III-a. Efectul indirect al dreptului primar și derivat al Uniunii Europene

- 1.** Efectul indirect al dreptului primar
- 2.** Efectul indirect al dreptului derivat
 - A. Efectul indirect al regulamentelor
 - B. Efectul indirect al directivelor
 - C. Efectul indirect al deciziilor
 - D. Efectul indirect al dreptului derivat fără forță juridică obligatorie

Secțiunea a IV-a. Concluzii

CAPITOLUL VIII. JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ. RECUNOȘTEREA ȘI APLICAREA EFECTULUI DIRECT AL IZVOARELOR DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

Secțiunea I. Efectul direct al Tratatelor. Taxa specială pentru autoturisme și autovehicule

- 1.** Dispozițiile legale interne și ale Uniunii Europene
- 2.** Soluțiile instanțelor naționale
- 3.** Întrebările preliminare adresate Curții de Justiție a Uniunii Europene
- 4.** Poziția Comisiei Europene

Secțiunea a II-a. Efectul direct al regulamentelor. Regulamentul Consiliului (CE) nr. 44/2001 și Regulamentul Consiliului (CE) nr. 2201/2003

1. Aspecte teoretice

- A. Raportul dintre dreptul român și Regulamentul Consiliului (CE) nr. 2201/2003, respectiv Regulamentul Consiliului (CE) nr. 44/2001
- B. Raportul dintre Regulamentul Consiliului (CE) nr. 2201/2003 și Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii
- C. Raportul dintre Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii și Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale

2. Poziția instanțelor române

Secțiunea a III-a. Efectul direct al directivelor. Libera circulație a persoanelor – Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2004/38/CE

1. Jurisprudența instanțelor române privind efectul direct vertical al directivei nr. 2004/38/CE

- A. Cadrul legal – reglementări naționale și ale Uniunii Europene
- B. Poziția Curții Constituționale a României
- C. Cazuistica instanțelor române

2. Răspunsul Curții de Justiție a Uniunii Europene – recursul prejudicial în cazul Gheorghe Jipa

Secțiunea a IV-a. Concluzii

CAPITOLUL IX. CONCLUZII GENERALE ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA

Secțiunea I. Concluzii generale

Secțiunea a II-a. Propuneri de lege ferenda

BIBLIOGRAFIE

I. Actualitatea temei investigate și elementele de noutate

În lipsa unor prevederi exprese ale Tratatelor constitutive ale Comunităților Europene¹ și celor ulterioare, prin care să fie reglementat raportul dintre dreptul național și dreptul comunitar (în prezent, dreptul Uniunii Europene - U.E.)², sarcina de a stabili caracterul relației dintre cele două ordini juridice a revenit Curții de Justiție a Comunităților Europene - C.J.C.E. (în prezent, Curtea de Justiție a Uniunii Europene - C.J.).

În soluționarea acestei delicate probleme juridice, C.J. a pornit de la raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern, apreciind, inițial, că fosta Comunitate Economică Europeană (C.E.E.) constituie doar o „nouă ordine juridică de drept internațional”³.

Dintre cele două teorii (dualistă și moniste) care definesc acest raport, în egală măsură acceptate, s-a subliniat, însă, că numai teoria monistă, cu supremația dreptului internațional asupra dreptului intern (nu cea dualistă) este în măsură să asigure atingerea obiectivelor C.E.E. și, ca atare, numai aceasta poate reglementa raportul dintre dreptul intern al statelor membre și dreptul comunitar⁴.

Pornind de la aceste premise, precizăm că ordinea juridică a Uniunii Europene, deși integrată în sistemele juridice interne ale statelor membre, rămâne, însă, autonomă față de ordinea juridică națională.

În consecință, Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu va putea aplica norme de drept intern, nu este competentă să verifice legalitatea unui act sau măsuri interne și nici nu are misiunea de a interpreta dreptul național⁵, competența sa rezumându-se la interpretarea și aplicarea dreptului Uniunii.

Pe de altă parte, instanțele naționale nu pot ignora dreptul U.E., integrat în propriile sistemele de drept și pe care sunt obligate să îl aplice imediat, direct și prioritar față de dreptul intern.

În acest context, considerăm utilă prezentarea succintă a izvoarelor dreptului U.E.

¹ Avem în vedere Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, anterior intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona (orice referire ulterioară, în cuprinsul tezei, la „Comunități”, trebuie înțeleasă conform celor arătate anterior).

² Pe parcursul tezei, se va folosi fie sintagma „drept comunitar”, fie cea de „drept al Uniunii Europene”, în funcție de contextul concret al utilizării acestora (spre exemplu, dacă se vor expune considerentele Curții de Justiție de la Luxemburg dintr-o hotărâre pronunțată anterior intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, se va face referire la dreptul comunitar, conform considerentelor înseși ale Curții; dimpotrivă, atunci când vor fi prezentate izvoarele de drept în sistemul actual al Uniunii Europene, se va opta pentru sintagma „drept al Uniunii Europene”).

³ Hotărârea C.J.C.E. din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62.

⁴ Hotărârea C.J.C.E. din 03.04.1968, *Firma Molkerei-Zentrale/Hauptzollamt Paderborn*, C-28/67.

⁵ **Roxana Munteanu**, *Drept European. Evoluție – Instituții – Ordine juridică*, Ed. Oscar Print, București, 1996, p. 270: „competentă pentru a interpreta Tratatul, Curtea nu poate fi (...) pentru a interpreta legea națională”.

Acestea au fost clasificate de doctrina de specialitate în funcție de mai multe criterii, cea mai mare susținere având, însă, criteriul forței juridice⁶, prin raportare la care sunt identificate următoarele mari categorii de izvoare ale dreptului U.E.:

- dreptul originar - reprezentat de Tratatate (Tratatate originare, Tratatate modificatoare, protocoalele și declarațiile anexate Tratatelor originare/modificatoare), Statutele Băncii Europene de Investiții (B.E.I.), Curții de Justiție a Uniunii Europene, Statutul Sistemului European al Băncilor Centrale (S.E.B.C.) și Statutul Băncii Centrale Europene (B.C.E.), tratatele și actele care modifică sistemul instituțional al U.E.⁷, tratatele și actele care aduc modificări reglementărilor bugetare⁸, precum și tratatele și actele cu privire la aderarea noilor state;

- dreptul derivat - constituit din ansamblul actelor unilaterale ale instituțiilor U.E., respectiv: acte juridice cu forță obligatorie (regulamentul, directiva și decizia) și acte juridice fără forță obligatorie (recomandarea și avizul);

- angajamentele externe ale Comunităților/Uniunii Europene (acordurile încheiate de Comunități/Uniune cu statele terțe sau cu organizațiile internaționale, actele unilaterale adoptate de organele înființate prin acordurile externe ale Comunităților/Uniunii Europene, unele tratate încheiate de statele membre ale Comunităților cu statele terțe, anterior aderării);

- dreptul complementar (convențiile, deciziile și acordurile convenite prin reprezentanții guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului; declarațiile, rezoluțiile și luările de poziție ale Comunităților/Uniunii, adoptate de comun acord cu statele membre).

Acestor categorii de izvoare li se adaugă izvoarele nescrise, reprezentate de:

- jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și
- princiipiile generale de drept.

Contrar dreptului internațional public, unde cutuma reprezintă o sursă fundamentală de drept⁹, aceasta este „cvasi-inexistentă”¹⁰ în dreptul Uniunii Europene, C.J.U.E. evitând să își fundamenteze hotărârile în exclusivitate pe cutumă, în considerarea raționamentului conform

⁶ **Augustin Fuerea**, *Manualul Uniunii Europene*, ed. a IV-a revăzută și adăugită după Tratatul de la Lisabona (2007/2009), Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 133 și urm.

⁷ De exemplu, Tratatul de la Bruxelles, prin care s-au instituit un Consiliu unic și o Comisie unică (semnat la 08.04.1965 și intrat în vigoare la 01.07.1967), precum și Actul din 20.09.1976, cu privire la alegerea reprezentanților Adunării prin sufragiu universal direct, intrat în vigoare la 01.07.1978.

⁸ În acest sens, Tratatul de modificare a unor dispoziții bugetare ale Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a Tratatului de instituire a unui Consiliu unic și a unei Comisii unice ale Comunităților Europene, semnate la Luxemburg, la 22.04.1970 (intrat în vigoare la 01.01.1971), respectiv la Bruxelles, la 22.07.1975 (intrat în vigoare la 01.06.1977); de asemenea, decizia din 21.04.1970, cu privire la înlocuirea contribuțiilor financiare prin resurse proprii Comunităților (intrată în vigoare la 01.01.1971).

⁹ **Raluca Miga-Beșteliu**, *Drept internațional public*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005, p. 68.

¹⁰ **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar European. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 150.

căruia cutuma nu ar putea schimba sau altera dispozițiile dreptului Uniunii și, cu atât mai mult, nu ar putea fi acceptată o cutumă *contra legem*.

Față de aspectele expuse, considerăm că dezvoltarea temei referitoare la aplicarea directă a dreptului primar și derivat al Uniunii Europene în dreptul intern al statelor membre, în cadrul tezei de doctorat, este **necesară și utilă**.

Cu titlu preliminar, precizăm că tema tezei de doctorat (*aplicarea directă*) nu se rezumă numai la „*aplicabilitatea directă*”, ci are în vedere, în egală măsură, și „*efectul direct*”, cele două noțiuni fiind folosite alternativ atât în doctrină, cât și în jurisprudență, deși acestea nu sunt identice din punct de vedere conceptual.

Referitor la necesitatea și utilitatea analizei temei propuse, semnalăm că, până în prezent, aceasta nu a fost cercetată în literatura juridică din România în mod autonom, ci numai incidental, în contextul prezentării generale a caracteristicilor raportului dintre dreptul Uniunii și dreptul național al statelor membre.

Următoarele argumente sunt, de asemenea, defnitorii, în opinia noastră, cu privire la necesitatea cercetării:

- locul și rolul aplicabilității directe și efectului direct ale dreptului Uniunii Europene sunt centrale în cadrul dreptului Uniunii.

În acest sens, precizăm că aplicabilitatea directă a dreptului U.E. reprezintă una dintre caracteristicile cele mai importante (alături de aplicabilitatea imediată și aplicabilitatea prioritară) ale dreptului Uniunii Europene; pe de altă parte, efectul direct este cea mai eficace metodă de protecție a drepturilor conferite particularilor¹¹ de normele Uniunii;

- aderarea României la Uniunea Europeană (1 ianuarie 2007) a determinat necesitatea aprofundării, atât de către teoreticieni, cât și de către practicieni, a cunoașterii dreptului Uniunii Europene în general și, în special, a aplicabilității directe și efectului direct ale dreptului U.E. în dreptul intern al statelor membre;

- începând cu data de 1 ianuarie 2007, judcătorul român (precum și toate autoritățile naționale) este obligat să cunoască și să aplice direct, imediat și prioritar, precum și în mod corect și complet, actele juridice ale Uniunii Europene. De altfel, judecătorul național este considerat, în prezent, ca fiind judecătorul Uniunii Europene „de drept comun”¹².

Elementele de noutate se constituie în prezentarea sistematică, precum și analiza detaliată a temei propuse, pornind de la studiul elementelor tehnico-juridice și jurisprudențiale; de asemenea, un caracter novator are și expunerea principalelor tipologii de

¹¹ Prin particulari, la nivelul U.E., se au în vedere persoanele fizice și juridice de drept privat - **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar European. Partea generală, op. cit.*, p. 34, 115.

¹² Hotărârea C.J.C.E. din 09.03.1978, *Amministrazione delle Finanze dello Stato c. Simmenthal SpA*, C-106/77.

cauze care au condus la aplicarea de către instanțele române a izvoarelor de drept primar și derivat ale Uniunii Europene.

II. Scopul și obiectivele tezei de doctorat

Încă de la elaborarea planului, **scopul** urmărit a fost acela de a examina, în profunzime, aplicabilitatea directă și efectul direct ale acelor izvoare, care, în ierarhia izvoarelor dreptului Uniunii Europene (astfel cum aceasta a fost stabilită pe cale jurisprudențială, de către Curtea de Justiție de la Luxemburg¹³), se situează în vârful „piramidei forței juridice”¹⁴, respectiv izvoarele de drept primar și cele de drept derivat.

În acest sens, din punct de vedere teoretic, s-a urmărit prezentarea evolutivă a teoriei efectului direct în dreptul Uniunii Europene (începând de la momentul creării jurisprudențiale a acesteia, prin binecunoscuta hotărâre *Van Gend & Loos*¹⁵ și până în prezent), precum și particularizarea aplicabilității directe și a efectului direct în cazul fiecăruia dintre izvoarele de drept primar și secundar.

Sub aspect teoretic, dar și practic, s-a insistat asupra evidențierii consecințelor pe care consacrarea teoriei efectului direct le-a avut pentru ordinea juridică a Uniunii Europene, a modalităților de surmontare a limitelor acestei teorii, ca și a impactului pe care aplicabilitatea directă și efectul direct îl au asupra activității instanțelor române, ulterior aderării României la Uniunea Europeană.

Față de cele menționate, ne-am propus următoarele **obiective**:

- prezentarea raportului dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul intern al statelor membre, pornind de la aspecte de ordin general (sens în care vor fi prezentate teoria dualistă și teoriile moniste) și particularizând prin aplicarea acestora la cazul României; pentru a asigura o privire de ansamblu, vom analiza aceleași aspecte și în ceea ce privește raportul dintre dreptul internațional și dreptul național.

Vom identifica, în acest context, cele trei principale caracteristici ale dreptului Uniunii Europene (aplicabilitate imediată, directă și prioritară a normelor juridice ale U.E.).

¹³ **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar European. Partea generală, op. cit.*, p. 151, arată că: „Piramida legislativă a izvoarelor de drept comunitar nu este prevăzută de acte normative, ci C.J.C.E., fără a avea pretenția de a realiza o ierarhizare absolută, a stabilit o ordonare logică a sistemului izvoarelor comunitare în funcție de originea și baza juridică care a permis adoptarea lor și de relația dintre ele”.

¹⁴ Conform **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar European. Partea generală, op. cit.*, p. 152, din punctul de vedere al forței juridice, piramida legislativă este următoarea: tratate, principii generale de drept, acorduri internaționale, drept derivat, izvoare complementare.

¹⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62, precitată.

Subsecvent stabilirii acestora, analiza va aduce în prim-planul atenției una dintre aceste caracteristici, respectiv aplicabilitatea directă;

- realizarea distincției între conceptele de „aplicabilitate directă” și „efect direct”, precum și abordarea comparativă a noțiunilor în dreptul Uniunii Europene și dreptul internațional, în vederea delimitării contextului în care a fost elaborată teoria efectului direct, ca și pentru a sublinia punctele de originalitate ale acesteia în dreptul Uniunii;

- analiza detaliată a conceptelor astfel identificate, a fundamentării legale/jurisprudențiale/doctrinare a acestora, a tipurilor și condițiilor efectului direct, atât în general, cât și pentru cazul particular al fiecăruia dintre izvoarele dreptului U.E. primar și derivat;

- explicarea consecințelor teoretice și practice ale consacrării teoriei efectului direct;
- expunerea teoriei efectului indirect al dreptului U.E. (obligația de interpretare a legislației naționale în lumina instrumentelor dreptului Uniunii), aflată în strânsă legătură cu teoria efectului direct și principal mijloc de surmontare a limitelor acesteia;

- examinarea jurisprudenței române relevante în ceea ce privește recunoașterea și aplicarea teoriei efectului direct/aplicabilității directe ale izvoarelor de drept primar și secundar ale Uniunii Europene, urmând a fi prezentate principalele tipuri de cauze la soluționarea cărora au fost avute în vedere izvoarele de drept ale U.E. menționate anterior, hotărârile instanțelor române, precum și comentariul acestora.

III. Metodele de cercetare folosite pentru redactarea tezei de doctorat

În vederea atingerii scopului și obiectivelor enunțate, în procesul elaborării tezei a fost selectat materialul legislativ, jurisprudențial și doctrinar, român și străin, folosindu-se metoda istorică, comparativă, logică și sistemică, după cum urmează:

- metoda istorică a fost utilizată pentru a analiza evoluția conceptului de „efect direct”, a condițiilor impuse de jurisprudența Curții de Justiție pentru reținerea incidenței teoriei efectului direct, ca și a ariei de aplicare a teoriei efectului indirect;

- metoda comparativă a fost aplicată pentru a realiza un studiu comparat între raportul dintre dreptul național, pe de o parte, și dreptul Uniunii Europene/dreptul internațional, pe de altă parte, precum și pentru prezentarea comparativă a conceptelor de „efect direct” și „aplicabilitate directă”, în dreptul internațional și dreptul U.E.;

- metoda logică (analiza deductivă, inductivă, de generalizare) a constat în efectuarea sintezei punctelor de vedere exprimate de autori români și străini cu privire la tema investigată, precum și în exprimarea concluziilor proprii;

- metoda sistemică a fost folosită în cercetarea și prezentarea hotărârilor relevante din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a instanțelor române, precum și a normelor juridice ale Uniunii și naționale, în materie.

Menționăm, totodată, că realizarea activității de cercetare a fost facilitată și de utilizarea diverselor mijloace de stocare a informației în format electronic, în special a bazelor de date care cuprind legislația și jurisprudența internă (de exemplu, Lex Expert, portalul de legislație al Ministerului Justiției sau Indaco Lege Online) și cea a Uniunii Europene (Pre-lex, Eur-lex și Celex, precum și CuriaIntranet, Portail Interne, Bibliothèque Numérique, Périodiques électroniques - acestea din urmă rezervate personalului Curții de Justiție a Uniunii Europene).

IV. Prezentarea generală a tezei de doctorat

Pentru realizarea scopului propus, dar și a obiectivelor, structura tezei a fost concepută astfel:

- introducerea, care cuprinde o prezentare generală a problemei cercetate;
- 8 capitole, structurate în mai multe secțiuni și puncte, în cuprinsul cărora sunt examinate, pe larg, aspectele teoretice și practice care țin de aplicarea directă și efectul direct ale dreptului primar și derivat al Uniunii Europene în dreptul intern al statelor membre;
- concluziile generale și propunerile *de lege ferenda*;
- bibliografia, care reprezintă suportul doctrinar, legislativ și jurisprudențial al tezei.

CAPITOLUL I, intitulat „Raportul dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul intern al statelor membre”, este format din 3 secțiuni.

Secțiunea I tratează *aspectele teoretice* referitoare la teoria dualistă și teoriile moniste, precum și modul în care acestea influențează aplicarea dreptului internațional în ordinea juridică internă, pe de o parte, și aplicarea dreptului Uniunii Europene în dreptul intern al statelor membre, pe de altă parte.

Astfel, teoria dualistă¹⁶ susține că există două ordini juridice total independente și separate - cea internă și cea internațională; „cele două ordini juridice reprezintă două sisteme independente și separate, care coexistă în paralel ca niște compartimente etanșe”¹⁷.

Ordinea juridică internațională și ordinea juridică națională sunt, deci, două sisteme juridice între care nu există un raport de subordonare, iar pentru ca normele dreptului internațional convențional să producă efect în ordinea juridică internă a unui stat contractant sunt necesare proceduri de receptare.

Spre deosebire de teoria dualistă, teoriile moniste pornesc de la ideea că există o singură ordine juridică cu două componente, dreptul național și dreptul internațional, iar una dintre aceste componente primează asupra celeilalte¹⁸; în acest caz, nu sunt necesare măsuri de receptare.

Există, ca atare, două teze moniste, care postulează fie primatul dreptului internațional, fie primatul dreptului intern; prima este rezultatul concepțiilor lui Kelsen și, în general, a „școlii normativiste” formate la Viena, iar cea de a doua are ca adepți pe M. Wenzel, E. Kauffman, A. Zorn, care pornesc de la concepțiile filosofice ale lui Hegel (școala de la Bonn).

Pentru reglementarea raportului cu dreptul național al statelor contractante, dreptul internațional acceptă atât teoriile moniste, cât și pe cea dualistă; dimpotrivă, dreptul Uniunii Europene recunoaște doar teoria monistă, caracterizată prin aplicabilitatea imediată a dreptului U.E. în dreptul național al statelor membre.

În cadrul **Secțiunii a II-a**, este prezentat **cadrul legislativ român**, fiind identificate, pe de o parte, reglementările constituționale privind raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern român/raportul dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul intern român, iar, pe de altă parte, opțiunea legiuitorului național pentru teoria dualistă/teoriile moniste în cazul fiecăruia dintre cele două rapoarte la care s-a făcut referire anterior.

Am constatat că raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern român este supus prevederilor art. 11 și 20 din Constituția României republicată¹⁹, iar raportul dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul român este reglementat de dispozițiile art. 148 alin. (2)²⁰.

¹⁶ Având ca susținători pe germani și italieni - teoria a fost dezvoltată de Triepel, în 1923 și de Anzilotti, în 1929.

¹⁷ **Augustin Fuerea**, *Dreptul comunitar al afacerilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2006, p. 34.

¹⁸ **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar European. Partea generală, op. cit.*, p. 137: „norma de drept intern se află în aceeași sferă cu cea națională, existând un raport de supra/subordonare”.

¹⁹ Publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 767 din 31.10.2003; Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003 a fost publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 758 din 29.10.2003 și aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003.

Art. 11 Constituție („Dreptul internațional și dreptul intern”) prevede: „(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună credință obligațiile ce-i revin din Tratatetele la care este parte. (2) Tratatetele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern. (3) În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției”.

Secțiunea a III-a a Capitolului I cuprinde **concluziile** rezultate din analiza efectuată.

Astfel, am observat că soluția asupra raportului dintre dreptul național și dreptul internațional este lăsată la latitudinea fiecărui stat, care îl reglementează în funcție de concepția pe care o adoptă asupra relațiilor dintre cele două ordini juridice, prin aplicarea fie a teoriei dualiste, fie a celei moniste²¹.

Ca atare, raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern este stabilit de norme juridice aparținând dreptului național (care, în general, sunt cuprinse în legile fundamentale ale statelor).

Deși dualismul a dominat întreaga perioadă interbelică, în prezent este preponderent monismul, în varianta primatului dreptului internațional.

Situația este diferită în ceea ce privește raportul dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul național al statelor membre, care este reglementat de dreptul U.E. (iar nu de dreptul național) și nu lasă opțiunea între dualism și monism, impunând respectarea de către statele membre a monismului, cu primatul dreptului U.E.

În ceea ce privește cazul României, legiuitorul nostru a optat pentru teoria dualistă cu privire la raportul drept internațional - drept intern (pentru raportul particular drept internațional privind drepturile omului - drept român s-a stipulat teoria monistă cu primatul dreptului internațional, exceptând cazul în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile, situație în care primează dreptul intern).

Dimpotrivă, teoria monistă este regula referitoare la raportul dreptul U.E. - dreptul român, cu prioritatea dreptului U.E.

Art. 20 din Constituție („Tratatele internaționale privind drepturile omului”) stipulează: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte Tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și Tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

²⁰ Conform dispozițiilor constituționale cuprinse în art. 148: „(1) Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și al exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor. (2) *Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.* (3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene. (4) Parlamentul, Președintele României, Guvernul și autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2). (5) Guvernul transmite celor două Camere ale Parlamentului proiectele actelor cu caracter obligatoriu înainte ca acestea să fie supuse aprobării instituțiilor Uniunii Europene.” (subl. n.)

²¹ **Dumitra Popescu, Adrian Năstase**, *Drept Internațional Public*, ed. revăzută și adăugită, Ed. Casa de editură și presă „Șansa” - S.R.L., București, 1997, p. 235-236, au subliniat că: „Dreptul internațional nu conține și nici nu putea conține reguli privind modul în care tratatele produc efecte în dreptul intern. În vederea aplicării tratatelor la care sunt părți, statele se conduc după constituțiile lor (...).”

Am constatat, de asemenea, că, în prezent, controlul de constituționalitate al tratatelor internaționale și, respectiv, ale Uniunii Europene este permis de Constituția română.

Totodată, am evidențiat faptul că, în caz de conflict între norma internă și norma internațională privind drepturile omului/norma U.E., competența aparține instanțelor de drept comun, care vor soluționa conflictul prin aplicarea principiului priorității normei internaționale (cu excepția situației normelor constituționale sau legale naționale mai favorabile, când vor prima acestea din urmă)/normei U.E., indiferent de forța juridică a normei de drept intern contrare (chiar dacă aceasta este o prevedere constituțională).

Capitolul al II-lea („Aplicabilitatea directă și efectul direct în dreptul Uniunii Europene și dreptul internațional public - privire comparativă”) conține un studiu comparat al uneia dintre caracteristicile de bază a raportului drept U.E. - drept național identificate anterior, și anume aplicabilitatea directă, precum și al efectului direct.

Secțiunea I debutează cu mai multe *precizări terminologice* absolut necesare, întrucât noțiunile de „aplicabilitate directă” și „efect direct” sunt folosite alternativ, atât în dreptul Uniunii Europene, cât și în dreptul internațional.

În acest context, au fost făcute două precizări, după cum urmează:

- în ambele ordini juridice, noțiunile sunt distincte (aplicabilitatea directă se caracterizează prin inexistența unor măsuri de transpunere, iar efectul direct se raportează, în principal, la crearea de drepturi în patrimoniul particularilor);

- înțelesul celor două noțiuni este, în esență, același, atât în dreptul Uniunii Europene, cât și în dreptul internațional.

Subsecvent, *Secțiunile a II-a și a III-a („Efectul direct și dreptul internațional”, respectiv „Efectul direct și dreptul Uniunii Europene”)* analizează cazul mai problematic al noțiunii efectului direct în fiecare dintre cele două ordini juridice (aplicabilitatea directă, dimpotrivă, este o noțiune care nu a comportat nicio controversă).

În cadrul *Secțiunii a II-a*, este identificată *originea jurisprudențială a conceptului efectului direct în dreptul internațional*, reprezentată de *Avizul din 3 martie 1928* al Curții Permanente Internaționale de Justiție (C.P.I.J.)²².

C.P.I.J. a statuat în mod expres efectul direct al tratatelor internaționale: „Conform unui principiu de drept internațional bine stabilit, un acord internațional nu poate, în sine, crea în mod direct drepturi și obligații pentru persoane particulare. Dar nu poate fi contestat faptul

²² Litigiul finalizat prin pronunțarea acestei hotărâri a luat în discuție dacă angajații Căii Ferate din orașul Dantzig (deveniți funcționari polonezi) puteau invoca anumite prevederi ale Tratatului dintre orașul Dantzig și Polonia, în fața instanțelor din Dantzig, sesizate cu soluționarea unor cereri pecuniare împotriva angajatorului polonez (în condițiile în care Polonia nu luase măsuri implementare a tratatului).

că însuși obiectul unui acord internațional, în intenția părților contractante, ar putea fi adoptarea, de către părți, a unor reguli determinate care să creeze drepturi și obligații pentru indivizi, și susceptibile de a fi aplicate de către tribunalele naționale. (...) Intenția părților - care trebuie căutată în conținutul acordului (...) - este decisivă.”²³

Comentariul jurisprudenței, redate anterior, relevă că efectul direct al tratatelor internaționale trebuie analizat pentru fiecare caz în parte, iar criteriul determinant este reprezentat de intenția statelor părți contractante în sensul creării de drepturi și obligații în favoarea, respectiv în sarcina indivizilor.

Totodată, fiind o excepție de la regula generală din dreptul internațional conform căreia tratatele internaționale creează drepturi și obligații doar pentru state (subiectele clasice ale dreptului internațional), aceasta trebuie interpretată în mod restrictiv și, ca atare, nu poate fi presupusă.

În consecință, stabilirea efectului direct în dreptul internațional este, de cele mai multe ori, rezultatul interpretării tratatelor, pentru a identifica voința autorilor acestora (întrucât cazurile în care tratatele prevăd în mod expres efectul direct al dispozițiilor lor sunt „absolut excepționale”²⁴).

Această chestiune de interpretare ridică două probleme:

- în primul rând, din punct de vedere formal, identificarea autorității competente (aceasta va fi stabilită de fiecare stat, în lipsa unei dispoziții convenționale contrare);
- în al doilea rând, din punct de vedere material, identificarea criteriilor de interpretare (este vorba despre criteriile menționate de art. 31-33 din Convenția de la Viena 1969 privind dreptul tratatelor, conform cărora „un tratat trebuie interpretat cu bună credință, potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului, în contextul și în lumina obiectului și scopului său”)²⁵.

În acest context, am făcut referire și la cazul particular al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (C.E.D.O.), situație în care această intenție este explicită, nefiind necesar a fi stabilită prin interpretarea Convenției.

Astfel, art. 1 din Convenție prevede că: „Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei convenții”.

²³ Curtea Permanentă Internațională de Justiție, Avizul din 03.03.1928, cauza *Dantzig*.

²⁴ **Joe Verhoeven**, *La notion d'„applicabilité directe” du droit international*, Revue Belge de Droit International, vol. XV, 1980-2, p. 259.

²⁵ J. Verhoeven, *op. cit.*, p. 261-262; în același sens, **Raluca Miga-Beșteliu**, *op. cit.*, p. 119; **Dumitra Popescu**, **Adrian Năstase**, **Florian Coman**, *op. cit.*, p. 224-225, care fac referire și la interpretarea tratatelor în lumina lucrărilor pregătitoare sau la regulile necodificate de interpretare, precum regula efectului util sau regula *contra proferentem* (conform căreia, în caz de dubiu, clauzele unui tratat trebuie interpretate împotriva celui care le-a redactat sau le-a impus).

În cadrul **Secțiunii a III-a**, am constatat existența aceleiași ***fundament jurisprudențial al efectului direct și în cazul dreptului U.E.***²⁶, poziția instanței de la Luxemburg fiind în sensul că acesta beneficiază de o prezumție (relativă) sub aspectul aptitudinii sale de a produce efect direct (urmând a se stabili, însă, în mod concret, dacă norma de drept U.E. în discuție are sau nu efect direct, prin analiza îndeplinirii condițiilor impuse în acest sens de jurisprudența C.J.U.E.).

Secțiunea a IV-a („Privire comparativă a noțiunilor de „aplicabilitate directă” și „efect direct” în dreptul internațional și dreptul Uniunii Europene”) sistematizează aspectele expuse în cadrul secțiunilor anterioare, stabilind:

- **1. aspectele comune** celor două ordini juridice, adică:
 - noțiunile de „aplicabilitate directă” și „efect direct” au *semnificații identice*;
 - aplicabilitatea directă beneficiază de reglementare legislativă numai în cazul regulamentelor U.E.²⁷; pentru restul izvoarelor dreptului U.E., ca și în situația tratatelor de drept internațional, *aplicabilitatea directă are un fundament doctrinar*
 - efectul *direct a fost consacrat*, în ambele cazuri, *pe cale jurisprudențială*.
- **2. deosebirile:**
 - *condițiile de incidență a efectului direct* - cel mai important aspect privește criteriul subiectiv, legat de voința statelor de a asigura indivizilor/particularilor posibilitatea valorificării drepturilor/obligățiilor prevăzute de norma de drept internațional/al U.E.

Astfel, acesta operează diferit: în situația dreptului internațional, voința trebuie stabilită de fiecare dată, de la caz la caz, pe când în situația dreptului U.E. este prezumată. Mai mult, importanța criteriului subiectiv s-a diminuat progresiv în cazul dreptului Uniunii, în favoarea unui criteriu obiectiv, care pune accent pe natura normei U.E. invocate a avea efect direct, iar nu pe voința statelor;
 - *prezumția de efect direct* - în dreptul internațional funcționează prezumția că, de regulă, normele nu produc efect direct, cu excepția cazului când, din cuprinsul tratatului, rezultă voința statelor părți în sensul recunoașterii efectului direct. În dreptul Uniunii, prezumția este în sensul că, dimpotrivă, de principiu, toate normele U.E. au aptitudinea de a produce efect direct,

²⁶ Hotărârea C.J.C.E. din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62, precitată

²⁷ Art. 288 alin. (2) T.F.U.E. (v.n. art. 189 T.C.E.E., art. 249 T.C.E.) prevede că regulamentul este direct aplicabil în statele membre.

excepția apărând în situația în care, *in concreto*, se constată că norma în discuție nu îndeplinește condițiile de claritate, precizie, necondiționalitate;

➤ *întinderea sferei de aplicare a efectului direct* - toate izvoarele de drept al U.E. beneficiază de o prezumție de efect direct (nu numai tratatele, ca în cazul dreptului internațional); totodată, criteriile de apreciere a efectului direct al dreptului U.E. sunt mai „relaxate” decât în dreptul internațional întrucât au în vedere, în prezent, nu un aspect subiectiv (voința statelor), ci aspecte obiective, care se analizează prin raportare la norma însăși în discuție.

Și în acest caz, ***ultima Secțiune*** cuprinde ***concluziile***.

Apreciem că aplicabilitatea directă a dreptului internațional/al U.E. se raportează la același aspect în ambele ordini juridice, și anume necesitatea (sau nu) adoptării la nivel național a unor măsuri de executare a normei internaționale/de drept al Uniunii (în dreptul internațional, noțiunea apare și sub denumirea de „self-executing”).

În ceea ce privește conceptul efectului direct, deși la nivel național se pornește, de cele mai multe ori, de la ideea că este specific dreptului Uniunii Europene, totuși, acesta nu este o creație proprie acestuia.

Dimpotrivă, noțiunea a fost preluată din dreptul internațional²⁸, iar originalitatea considerabilă a dreptului Uniunii „rezidă mai degrabă în întinderea acordată efectului direct”²⁹ (decât în crearea acesteia), aspect care rezultă atât din consacrarea prezumției efectului direct ca regulă în dreptul U.E., cât și din „generalizarea (și obiectivizarea - n.n.) criteriilor de interpretare a voinței părților”³⁰.

CAPITOLUL al III-lea tratează **conceptele, fundamentarea, tipurile și condițiile generale de efect direct în dreptul Uniunii Europene**, astfel cum acestea au evoluat în dreptul U.E., subsecvent preluării din dreptul internațional a noțiunilor de „aplicabilitate directă” și „efect direct”.

Secțiunea I conține ***delimitări conceptuale mai amănunțite***, care se impun prin raportare la jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și literatura juridică de specialitate.

²⁸ Pentru o prezentare exhaustivă a noțiunii de „efect direct” în dreptul internațional - **André Nollkaemper**, *The Direct Effect of Public International Law*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinssen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002, p. 157-200.

²⁹ **Raluca Bercea**, *Drept comunitar. Principii*, op. cit., p. 212.

³⁰ **Joe Verhoeven**, op. cit., p. 257.

Astfel, termenii de „aplicabilitate directă”, „efect direct”, „efect imediat” par adesea sinonimi, întrucât C.J. îi folosește alternativ³¹ (în special, în hotărârile de început).

Spre exemplu, în hotărârea *Van Gend & Loos*³² sunt folosite expresiile „efecte directe” și „efect imediat”; în hotărârea *Alfons Lütticke GmbH*³³ se folosește formularea „efect direct”; în hotărârile *Jean Reyners*³⁴ și *Gabrielle Defenne*³⁵ apare aceeași expresie, respectiv „efect direct”, iar în hotărârile *Fratelli Variola S.p.A.*³⁶ și *Politi*³⁷ sunt folosite alternativ noțiunile de „efect imediat”, „aplicabilitate directă” și „efect direct”³⁸.

Tendința inițială a doctrinei³⁹ a fost (similar, de altfel, jurisprudenței de început a Curții de Justiție) aceea de a încerca să definească efectul direct la care făcea referire hotărârea *Van Gend & Loos* prin raportare la concepte deja cunoscute, precum „self-executing”⁴⁰ sau „aplicabilitate directă”⁴¹, care își aveau originea fie în dreptul constituțional național, fie în dreptul internațional public.

În prezent, opiniile literaturii de specialitate prezintă diferențieri, atât sub aspect strict terminologic (fiind preferată fie sintagma „efect direct”, fie cea de „aplicabilitate directă”), cât și cu privire la înțelesul substanțial al fiecăreia dintre aceste două noțiuni.

Literatura juridică engleză⁴² a optat pentru sintagma „efect direct” și a subliniat faptul că acest concept comportă un sens mai larg și unul mai restrâns⁴³.

Stricto sensu, efectul direct se referă la atributul unei norme juridice a U.E. de a crea în patrimoniul persoanelor fizice și juridice drepturi pe care acestea le pot invoca direct în fața

³¹ În literatura juridică s-a vorbit chiar despre o „indiferență terminologică a Curții” - **Robert Kovar**, *L'intégrité de l'effet direct du droit communautaire selon la jurisprudence de la Cour de Justice de la Communauté*, *Das Europa der zweiten Generation*, Ed. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1981, p. 151-169, p. 51.

³² Hotărârea C.J.C.E. din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62, precitată.

³³ Hotărârea C.J.C.E. din 16.06.1966, *Alfons Lütticke GmbH c. Hauptzollamt Sarrelouis*, C-57/65.

³⁴ Hotărârea C.J.C.E. din 21.06.1974, *Jean Reyners c. Belgian State*, C-2/74.

³⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 08.04.1976, *Gabrielle Defenne c. Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, C-43/75.

³⁶ Hotărârea C.J.C.E. din 10.10.1973, *Fratelli Variola S.p.A. c. Amministrazione italiana delle Finanze*, C-34/73.

³⁷ Hotărârea C.J.C.E. din 14.12.1971, *Politi S.A.S. c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-43/71.

³⁸ Mai mult, în considerentele Curții în varianta în limba engleză a hotărârii *Politi* este folosită sintagma „efect direct”, iar varianta în limba franceză sintagma „efect imediat”. Pe de altă parte, în cazul deciziei *Van Gend & Loos*, varianta în limba franceză folosește pluralul („effets directs”), ca și varianta în limba germană („unmittelbare Wirkungen”); în schimb, în varianta în limba olandeză apare singularul („onmiddelijk”).

³⁹ Astfel cum subliniază **Tuomas Ojanen**, *The Changing Concept of Direct Effect of European Community law*, *Revue Européenne de Droit Public*, vol. 12, nr. 4, 2000, p. 1253-1270, p. 1254.

⁴⁰ Termenul se referă la un concept specific Statelor Unite ale Americii (S.U.A.), conform căruia un tratat self-executing nu are nevoie de măsuri de transpunere - analogia este însă eronată, întrucât un astfel de tratat nu creează drepturi în favoarea particularilor (ceea ce este specific conceptului efectului direct al dreptului U.E.).

⁴¹ Asimilarea efectului direct cu aplicabilitatea directă (noțiune care își are originea în dreptul internațional public și se raportează la necesitatea adoptării de măsuri de executare la nivel național) este și ea greșită.

⁴² **Paul Craig, Gráinne de Búrca**, *EU Law, Text, Cases And Materials*, ed. a IV-a, Ed. Oxford University Press, 2007, p. 268; **Damian Chalmers, Christos Hadjiemmanuil, Giorgio Monti, Adam Tomkins**, *European Union Law, Text and Materials*, Ed. Cambridge University Press, 2006, p. 365 și urm.

⁴³ **Paul Craig, Gráinne de Búrca**, *op. cit.*, p. 269.

instanțelor lor naționale împotriva altor persoane fizice sau juridice ori a autorităților publice și statului (în acest sens, noțiunea a fost denumită „efect direct subiectiv”).

În sens larg, efectul direct se referă la atributul unei norme juridice a Uniunii de a putea fi invocată într-un litigiu aflat pe rolul instanțelor naționale.

Nu mai este necesar, în acest caz, ca norma respectivă să creeze neapărat un drept în patrimoniul persoanei care o invocă; aceasta din urmă are, însă, interesul de a o invoca, spre exemplu, pentru a se proteja într-un litigiu sau pentru a înlătura de la aplicare o normă națională contrară dreptului U.E. (în acest sens, noțiunea a fost denumită „efect direct obiectiv”).

Considerațiile literaturii engleze au fost preluate în parte și de literatura franceză de specialitate⁴⁴, care folosește și ea sintagma „efect direct” și se raportează la noțiunile de efect direct subiectiv și efect direct obiectiv.

Alți doctrinari francezi⁴⁵, delimitându-se de termenii conceptuali folosiți de literatura engleză, au optat pentru termenul de „aplicabilitate directă”, considerând că acesta este preferabil celui de „efect direct”.

Mai mult, unii autori⁴⁶ folosesc conceptul de „justifiabilitate”, care este definit prin raportare la faptul că o normă de drept al Uniunii are efect direct dacă întrunește caracteristicile care o fac susceptibilă de aplicare jurisdicțională (adică „justifiabilă”).

De asemenea, o altă parte a literaturii franceze⁴⁷ a diferențiat între conceptul de „efect direct”/„aplicabilitate directă” (în această opinie, aceste două concepte au același înțeles în plan substanțial) și noțiunea de „invocabilitate”.

Având în vedere că înțelesul noțiunilor de „aplicabilitate directă” și „efect direct” a fost stabilit anterior, precizăm doar că aplicabilitatea imediată se raportează la faptul că dreptul Uniunii Europene se integrează automat în ordinea juridică internă a statelor membre, păstrându-și calitatea de drept al Uniunii, fără a fi necesară o formulă specială de introducere sau receptare în dreptul intern.

Tot în cadrul acestei prime Secțiuni, sunt expuse și considerentele referitoare la *evoluția sferei de aplicare a conceptului de efect direct*.

⁴⁴ **Joël Rideau**, *Droit Institutionnel de l'Union et des Communautés Européennes*, ed. a III-a, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, E.J.A., 1999, p. 819 - sub aspect substanțial, autorul asimilează noțiunea de „efect direct” cu cea de „aplicabilitate directă” (din punct de vedere terminologic, preferă însă termenul de „efect direct” utilizat de literatura engleză).

⁴⁵ **Guy Isaac, Marc Blanquet**, *Droit général de l'Union Européenne*, ed. a IX-a, Ed. Dalloz, 2006, p. 267 și urm.

⁴⁶ **Pierre Pescatore**, *Le droit de l'intégration*, Sijthoff, Leyde, 1972, preluat și discutat de **Guy Isaac, Marc Blanquet**, *op. cit.*, p. 272.

⁴⁷ **Joël Rideau**, *op. cit.*, p. 819.

Astfel, noțiunea „inițială” de „efect direct” se raporta numai la crearea de drepturi subiective (substanțiale) în patrimoniul particularilor.

Subsecvent, efectul direct - raportat la particulari - a avut în vedere nu numai drepturile substanțiale ale acestora, dar și dreptul procedural de a invoca normele de drept al Uniunii Europene.

Mai mult, efectul direct nu s-a mai definit numai prin raportare la particulari (atât sub aspect substanțial, cât și sub aspect procedural), ci și la instanțele naționale, care au obligația de a lua în considerare la soluționarea litigiului dedus judecării normele de drept al Uniunii care îndeplinesc condițiile impuse pentru efectul direct (chiar și *ex officio*).

Ceea ce este însă, într-adevăr, remarcabil, este faptul că C.J.U.E. a recunoscut aplicabilitatea teoriei efectului direct nu numai ca măsură de protecție a particularilor, asigurată de instanțele interne, dar și într-un domeniu care nu privește protecția drepturilor conferite de norma U.E. particularilor, anume dreptul mediului.

Această abordare „modernă” a conceptului de efect direct extinde foarte mult, în opinia noastră, sfera inițială de aplicare a teoriei efectului direct (limitată prin raportare la particulari și drepturile acestora), realizând o „pasarelă” de la situații concrete și individuale către domenii de interes general.

În cadrul celei de **Secțiunii a II-a**, am considerat utilă prezentarea **contextului mai larg al consacării teoriei efectului direct** (ca mijloc de asigurare a eficienței dreptului Uniunii Europene), care se raportează, în esență, la crearea unor mecanisme prin intermediul cărora să fie asigurată efectivitatea dreptului U.E. în statele membre.

Am concluzionat că, în prezent, respectarea dreptului U.E. în plan național este asigurată pe două căi:

- **1. la nivel „centralizat” și „public”**, de către Comisie/statele membre, prin acțiuni introduse în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene în baza art. 258 și 259 T.F.U.E.;
- **2. la nivel „descentralizat” și „privat”**, de către particulari, prin acțiuni formulate în fața instanțelor naționale, întemeiate pe teoria efectului direct/indirect al normei U.E. sau pe teoria răspunderii statului pentru încălcări ale obligațiilor impuse de dreptul U.E. (pentru considerente expuse pe larg în teza de doctorat, am apreciat că efectul direct orizontal incidental nu poate fi acceptat ca o cale privată eficientă).

Toate aceste căi, „publice” sau „private”, sunt independente unele de altele, iar coexistența lor alcătuiește noțiunea de „vigilență duală”, legitimată, inițial, de Curte și preluată, ulterior, de literatura de specialitate.

Tot în cuprinsul acestei Secțiuni, am analizat și ***fundamentarea legală/jurisprudențială/doctrinară a aplicabilității directe și efectului direct***.

Am concluzionat arătând că aplicabilitatea directă (existența sau inexistența acesteia) are un fundament legal în cazul regulamentelor și directivelor și, respectiv, doctrinar în cazul celorlalte izvoare de drept al Uniunii primar și derivat obligatoriu. Spre deosebire de aplicabilitatea directă, în cazul căreia jurisprudența C.J.U.E. este, practic, inexistentă, efectul direct are, preponderent, un fundament jurisprudențial (numai deciziile adresate particularilor au un fundament doctrinar).

Întrucât teoria efectului direct al dreptului Uniunii Europene prezintă o aplicare diferențiată, în funcție de persoanele care invocă sau cărora le este opusă norma de drept al U.E. și de tipul normei invocate, ***Secțiunea a III-a*** cuprinde analiza ***tipurilor de efect direct***.

Prin raportare la primul criteriu, am menționat că efectul direct poate fi vertical (vertical ascendent: particularii invocă norma U.E. împotriva statului/vertical descendent: statul invocă norma U.E. împotriva particularilor) sau orizontal (particularii invocă norma unul împotriva celuilalt).

Dacă norma juridică produce ambele tipuri de efect direct, se vorbește despre efect direct complet; dimpotrivă, dacă aceasta are doar efect direct vertical, se reține un efect direct restrâns.

Având în vedere criteriul izvorului de drept al U.E. invocat, efectul direct este condiționat sau necondiționat.

Secțiunea a IV-a identifică ***cerințele actuale*** impuse de jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru ca o normă juridică să aibă efect direct, și anume: 1. norma să fie suficient de clară și precisă; 2. norma să fie necondiționată (să nu fie subordonată, în ceea ce privește executarea sau efectul ei, intervenției actelor adoptate de statele membre/instituțiile Uniunii Europene).

Similar celorlalte Capitoare, ***ultima Secțiune*** este rezervată ***concluziilor***, care relevă, ca element încă actual de controversă, recunoașterea efectului direct orizontal incidental⁴⁸, cu referire la care persistă o puternică opoziție, în special prin prisma faptului că acest concept nu a fost suficient delimitat prin raportare la efectul direct orizontal „clasic” (acest aspect urmând a fi lămurit, eventual, prin jurisprudența ulterioară a instanței europene).

⁴⁸ Contrar opoziției inițiale a unora dintre statele membre cu referire la legitimarea jurisprudențială a căilor private de asigurare a eficienței dreptului U.E., teoriile efectului direct, efectului indirect și răspunderii statelor pentru încălcarea dreptului U.E. sunt pe deplin acceptate în prezent.

CAPITOLUL al IV-lea („Aplicabilitatea directă și efectul direct ale dreptului primar al Uniunii Europene”) este destinat analizei modului în care aspectele teoretice redate anterior se aplică, în practică, în cazul izvoarelor dreptului primar al U.E.

Pentru a oferi o privire de ansamblu, am considerat oportună prezentarea (în cadrul *Secțiunii I*) unor *aspecte generale referitoare la dreptul primar*, identificând Tratatetele originare⁴⁹, Tratatetele și actele modificatoare⁵⁰, precum și Tratatetele compozite⁵¹.

Secțiunea a II-a dezvoltă *fundamentul jurisprudențial al efectului direct al Tratatelor Uniunii Europene*.

Am subliniat că teoria efectului direct al dreptului Uniunii nu beneficia și nu beneficiază de o consacrare legislativă (nici la momentul încheierii Tratatelor institutive, nici în prezent), crearea și dezvoltarea acesteia fiind consecința exclusivă a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Ca atare, analiza efectului direct al oricăreia dintre izvoarele de drept al Uniunii Europene (în cazul de față, Tratatetele) implică, în mod indispensabil, prezentarea jurisprudenței (evolutive) a Curții.

Această activitate judiciară constantă și inovativă a Curții este prezentată în *Secțiunea a III-a*, secțiune rezervată *tipurilor de efect direct* ale prevederilor Tratatelor Uniunii Europene.

Am învederat, însă, că sfera largă de acțiune a conceptului de efect direct în cazul Tratatelor a fost consacrată în urma unei activități jurisprudențiale de durată, care s-a desfășurat pe parcursul a mai mult de un deceniu.

Astfel, Curtea a recunoscut, pentru început, doar efectul direct vertical al dispozițiilor Tratatelor.

Această etapă a avut, la rândul ei, trei faze, inițial fiind acceptat efectul direct al Tratatelor în cazul obligațiilor negative⁵², ulterior în situația obligațiilor pozitive⁵³, iar, în final, și în cazul neimplementării principiilor dispuse de Tratatete prin norme de drept derivat⁵⁴.

⁴⁹ Pentru Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (C.E.C.O.), principalul instrument a fost Tratatul de la Paris (T.C.E.C.O.), semnat la 18.04.1951, care a intrat în vigoare la 23.07.1952. Pentru Comunitatea Economică Europeană (C.E.E.) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (C.E.E.A.), principalele instrumente sunt Tratatetele semnate la Roma, la 25.03.1957, care au intrat în vigoare la 14.01.1958 (T.C.E.E. și T.C.E.E.A.).

⁵⁰ După cum s-a constatat în literatura de specialitate (**Augustin Fuerea**, *Drept comunitar european. Partea generală, op. cit.*, p. 49), „o prezentare exhaustivă de actualitate a acestor tratate și acte modificatoare este dificil de realizat, dacă nu chiar imposibil”. Constatarea este, într-adevăr, justificată, întrucât modificările și completările aduse Tratatelor institutive rezultă nu numai din tratate propriu-zise, ci și din tratate și acte care modifică sistemul instituțional al U.E. sau reglementările în materie bugetară; de asemenea, nu trebuie ignorate nici tratatetele și actetele cu privire la aderarea noilor state.

⁵¹ Actul unic european (A.U.E.), semnat la Luxemburg și Haga, la 17 și 28.02.1986 (intrat în vigoare la 01.07.1987), Tratatul asupra Uniunii Europene (T.U.E.), semnat la Maastricht, la 07.02.1992 (intrat în vigoare la 01.11.1993) și Tratatul de la Amsterdam (T.A.), semnat la 02.10.1997 (intrat în vigoare la 01.05.1999).

Această primă etapă a durat mai mult 10 ani (1963-1974).

Subsecvent și la scurt timp de la recunoașterea efectului direct vertical al Tratatelor, într-o a doua etapă, Curtea a recunoscut și efectul direct orizontal⁵⁵ al acestora, la nivelul anului 1976.

Ca atare, în prezent, prevederile cuprinse în Tratatate au efect direct complet, în sensul că pot fi invocate atât de particulari împotriva statului sau de stat împotriva particularilor (efect direct vertical ascendent, respectiv descendent), cât și în litigiile dintre particulari (efect direct orizontal).

Mai precizăm, în acord cu literatura de specialitate⁵⁶, că soluția menționată anterior referitoare la efectul direct complet al Tratatelor se aplică, în mod natural, și cu privire la Tratatate modificatoare ale Tratatelor inițiale și, în general, cu privire la întregul drept primar al Uniunii Europene.

Prin raportare la cel de-al doilea criteriu de clasificare a tipurilor de efect direct (criteriul izvorului de drept al Uniunii Europene invocat), Tratatatele se încadrează în categoria izvoarelor de drept ale U.E. care au un efect direct condiționat.

Condițiile necesar a fi îndeplinite, ca și teoria efectului direct însăși, au fost stipulate tot pe cale jurisprudențială, făcând obiectul de analiză al **Secțiunii a IV-a**.

Acestea au fost indicate de Curte, inițial, în cauza *Van Gend & Loos*⁵⁷, însă, în cadrul jurisprudenței ulterioare, s-a revenit asupra unora dintre ele, astfel încât, în prezent, condițiile cerute pentru ca o dispoziție din Tratatate să aibă efect direct sunt ca aceasta să fie: 1. suficient de clară și precisă; 2. necondiționată (să nu fie subordonată, în ceea ce privește executarea sau efectul ei, intervenției vreunui act adoptat de statele membre sau de instituțiile Uniunii Europene).

⁵² Hotărârea C.J.C.E. din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62, precitată.

⁵³ Hotărârea C.J.C.E. din 16.06.1966, *Alfons Lütticke GmbH c. Hauptzollamt Sarrelouis*, C-57/65, precitată.

⁵⁴ Hotărârea C.J.C.E. din 21.06.1974, *Jean Reyners c. Belgian State*, C-2/74, precitată; hotărârea C.J.C.E. din 03.12.1974, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen c. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*, C-33/74.

⁵⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 08.04.1976, *Gabrielle Defenne c. Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, C-43/75, precitată.

⁵⁶ **Joël Rideau**, *op. cit.*, p. 813.

⁵⁷ Acestea erau următoarele: **1. norma să fie clară și precisă** - rațiunea acestei cerințe este ca instanța internă să poată interpreta juridic prevederea respectivă; **2. norma să nu fie subordonată**, în ceea ce privește executarea sau efectul ei, intervenției vreunui act adoptat de statele membre sau de instituțiile Uniunii Europene - acesta este cazul, în primul rând, al dispozițiilor care stipulează o obligație negativă (prin însăși natura lor, acestea nu impun vreo măsură de punere în executare); **3. norma să fie necondiționată** - această condiție nu este identică cu cea de-a doua, ci se referă la faptul că norma Uniunii Europene nu trebuie să fie supusă niciunui termen și niciunei rezerve (este vorba, în această situație, despre o categorie specială de prevederi din T.C.E.E., cele care instituiau obligații tranzitorii, respectiv pentru perioada de tranziție care a durat până în 1970, când restricțiile și barierele din calea libertăților fundamentale urmau să fie abolite între statele membre); **4. norma să reglementeze o obligație negativă** - în *Van Gend*, art. 12 T.C.E.E. reglementa o interdicție.

Secțiunea a V-a cuprinde **concluziile**, în sensul că efectul direct și aplicabilitatea directă ale Tratatelor sunt aspecte juridice pe deplin clarificate care, în prezent, nu mai comportă niciun fel de controverse.

Astfel, Tratatul Uniunii Europene sunt direct aplicabile în dreptul intern al statelor membre, această caracteristică având un fundament doctrinar (nu există prevederi legale sub acest aspect, iar pronunțarea unei hotărâri nu a fost necesară, atât timp cât această caracteristică nu a fost contestată).

De asemenea, teoria efectului direct al Tratatelor nu are nici ea un suport legal în prevederile Tratatelor, ci a fost consacrată exclusiv pe cale jurisprudențială.

CAPITOLUL al V-lea se concentrează asupra modului în care **aplicabilitatea directă și efectul** direct se conturează în cazul **izvoarelor dreptului derivat al Uniunii Europene** (regulamentele, directivele și deciziile - izvoare cu forță juridică obligatorie - și avizele și recomandările - izvoare cu caracter facultativ -).

După o scurtă analiză (*Secțiunea I*) a **prevederilor legale care reglementează izvoarele de drept secundar al Uniunii Europene** (art. 288 T.F.U.E.⁵⁸), a **raportului dintre acestea**⁵⁹ și a **competențelor instituțiilor Uniunii Europene în procesul de adoptare a dreptului secundar**, secțiunile următoare focalizează asupra aplicabilității directe și efectului direct al fiecăruia dintre izvoarele derivate.

Aceste secțiuni sunt organizate în mod similar, debutând cu prezentarea unor aspecte generale legate de actul secundar în discuție, continuând cu analiza existenței și fundamentului aplicabilității directe și efectului direct, a tipurilor și condițiilor de efect direct și terminând cu prezentarea concluziilor aferente fiecărei secțiuni.

Secțiunea a II-a este rezervată **regulamentelor**, cu privire la care am observat că sunt direct aplicabile (fundamentul aplicabilității lor directe este reprezentat de art. 288 alin. (2) T.F.U.E.) și, ca atare, nu au nevoie de măsuri de transpunere în dreptul intern al statelor membre.

Acestea din urmă sunt chiar interzise, prin raportare la faptul că e posibil să aibă drept consecință disimularea caracterului de drept al U.E. al normei și întrucât statele membre pot altera conținutul substanțial al normei juridice a U.E. prin intermediul lor.

⁵⁸ Cu referire la actele juridice reglementate de fostul art. 249 T.C.E. (actualul art. 288 T.F.U.E.), **Cornelia Lefter**, *Fundamente ale dreptului comunitar instituțional*, Ed. Economică, București, 2003, p. 61, folosește sintagma de „nomenclatură oficială”.

⁵⁹ **Cornelia Lefter**, *Drept Comunitar Instituțional*, Ed. Economică, București, 2001, p. 36, arată că nu există „o ordine de prioritate între actele din legislația secundară, nici de jure, nici în raport cu instituția care le emite, ele sunt diferențiate doar (...) în funcție de efectele pe care le produc”.

Cu toate acestea, jurisprudența Curții a statuat că este permis autorităților statelor membre să ia măsurile prevăzute de regulament însuși⁶⁰ sau măsurile care se dovedesc necesare având în vedere lacunele regulamentului⁶¹ (acestea vor avea doar natura unor măsuri de punere în executare).

În ceea ce privește efectul direct (consacrat cu mare ușurință de Curte, doar prin folosirea interpretării teleologice⁶²), s-a stabilit, tot pe cale jurisprudențială, că regulamentele au efect direct complet (și vertical⁶³, și orizontal⁶⁴).

Pentru argumentele prezentate pe larg în cadrul tezei, am opinat în sensul că efectul direct al regulamentelor este condiționat (fiind necesar a fi îndeplinite aceleași condiții ca cele impuse în cazul efectului direct al dispozițiilor Tratatelor, respectiv norma să fie suficient de clară și precisă, precum și necondiționată).

Am concluzionat în sensul că aplicabilitatea directă a regulamentelor este un aspect care nu comportă controverse; de asemenea, efectul direct complet este și el pe deplin stabilit pe cale jurisprudențială și acceptat de literatura juridică.

În continuare, este încă în dispută caracterul condiționat sau necondiționat al efectului direct al acestui izvor de drept derivat, opiniile contrare ale literaturii juridice făcând utilă pronunțarea Curții de Justiție a Uniunii Europene pe acest aspect.

Secțiunea a III-a privește **aplicabilitatea directă și efectul direct ale directivelor**, cu referire la care s-a constatat că reprezintă sursa de drept al U.E care a creat cele mai aprinse controverse, în literatura juridică și în jurisprudență, atât la nivelul Uniunii, cât și în statele membre.

Directivele nu sunt direct aplicabile (aspect care se deduce din prevederile art. 288 alin. (3) T.F.U.E. și are, ca atare, un fundament legal).

În consecință, directivele au, întotdeauna, nevoie de măsuri de transpunere în dreptul intern al statelor, cu excepția situației în care în dreptul național există, deja, dispoziții similare cu cele cuprinse în directiva în discuție și a cazului directivelor de consolidare (dacă directivele a căror sinteză o reprezintă au fost deja transpuse în dreptul intern).

⁶⁰ Hotărârea C.J.C.E. din 07.09.1979, *Comisia Comunităților Europene c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, C-128/1978 și hotărârea C.J.C.E. din 11.01.2001, *Azienda Agricola Monte Arcosu Srl. C. Regione Autonoma della Sardegna, Organismo Comprensoriale no. 24 della Sardegna, Ente Regionale per l'Assistenza Tecnica in Agricoltura (ERSAT)*, C-403/98.

⁶¹ Hotărârea C.J.C.E. din 02.02.1977, *Amsterdam Bulb BV c. Produktschap voor Siergewassen*, C-50/76.

⁶² Hotărârea C.J.C.E. din 14.12.1971, *Politi S.A.S. c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-43/71, precitată.

⁶³ Hotărârea C.J.C.E. din 14.12.1971, *Politi S.A.S. c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-43/71, precitată.

⁶⁴ Hotărârea C.J.C.E. din 17.09.2002, *Antonio Muñoz y Cia SA și Superior Fruiticola SA c. Frumar Ltd și Redbridge Produce Marketing Ltd*, C-253/00.

Măsurile de transpunere nu vizează introducerea directivelor în dreptul național, astfel cum aceasta este înțeleasă în teoria dualistă, ci constă numai în punerea în practică a acestora prin măsuri de ordin național (similar procedurii intern de adoptare a hotărârilor de guvern pentru punerea în aplicare a unei legi).

Obligativitatea transpunerii are drept consecință faptul că directivele au doar o forță normativă limitată, spre deosebire de regulamente, a căror forță normativă este „completă”.

Posibilitatea statelor membre de a alege forma și mijloacele de punere în aplicare a directivelor a fost limitată de Curte pe cale jurisprudențială: 1. este impusă adoptarea de măsuri care garantează efectul util al directivelor⁶⁵; 2. măsurile de transpunere trebuie să aibă caracter constrângător⁶⁶ și să se facă printr-un act echivalent celui care ar fi fost adoptat în mod normal în dreptul intern pentru realizarea obiectivului respectiv⁶⁷.

Transpunerea trebuie efectuată în termenul prevăzut de directivă însăși, care are un caracter imperativ; un caz special este cel al statelor noi, acestea fiind obligate să transpună directivele adoptate anterior aderării lor până la momentul aderării, cu excepția cazului în care prin actul de aderare ar fi fost convenit un alt termen.

În cazul netranspunerii în termen ori a transpunerii incorecte sau incomplete, sancțiunea constă, în principal, în aplicarea fie a procedurii prevăzute de art. 258-259 T.F.U.E., fie a teoriei efectului direct al directivei; eficiența directivelor în dreptul intern al statelor membre este asigurată, însă, și prin aplicarea teoriilor efectului indirect și, respectiv răspunderii statelor pentru încălcarea dreptului Uniunii Europene.

Efectul direct al directivelor a fost stabilit pe cale jurisprudențială, în mod gradual și contrar opoziției unora dintre statele membre, în special Franța și Germania (inițial, s-a admis efectul direct al unei decizii și al unei directive⁶⁸, apoi efectul direct al unor dispoziții din Tratat și dintr-o directivă⁶⁹, și, în final, s-a acceptat și efectul direct al unei directive⁷⁰).

Directivelor le-a fost recunoscut doar un efect direct restrâns (efect direct vertical ascendent), ceea ce înseamnă că acestea nu pot fi invocate decât de particulari împotriva statului; pentru a asigura, totuși, o arie de aplicare cât mai largă a acestuia, Curtea a cristalizat o sferă de cuprindere extinsă a noțiunilor de „stat” și de „particular”.

⁶⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 08.04.1976, *Jean Noël Royer*, C-48/75.

⁶⁶ Hotărârea C.J.C.E. din 25.05.1982, *Comisia c. Țările de Jos*, C-96/81.

⁶⁷ Hotărârea C.J.C.E. din 03.03.1988, *Comisia c. Italia*, C-116/86; hotărârea C.J.C.E. din 17.11.1992, *Comisia c. Irlanda*, C-235/91.

⁶⁸ Hotărârea C.J.C.E. din 06.10.1970, *Franz Grad c. Finanzamt Traunstein*, C-9/70.

⁶⁹ Hotărârea C.J.C.E. din 17.12.1970, *Spa SACE c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-33/70.

⁷⁰ Hotărârea C.J.C.E. din 04.12.1974, *Yvonne van Duyn c. Home Office*, C-41/74.

Fundamentarea teoriei efectului direct în cazul directivelor și pe ideea de culpă a statului are drept consecință faptul că face imposibilă existența efectului direct vertical descendent.

De asemenea, nici efectul direct orizontal nu a fost admis⁷¹, principalul motiv invocat fiind acela că o directivă nu poate să creeze obligații în sarcina unui particular, întrucât caracterul obligatoriu al directivelor există numai în legătură cu statele membre destinate. Or, Uniunea nu are competență de a impune obligații în sarcina particularilor decât prin adoptarea de regulamente, nu și prin intermediul directivelor.

Ca modalitate de atenuare a negării efectului direct orizontal, Curtea a consacrat (numai în cazul directivelor, nu și cu privire la celelalte izvoare ale dreptului Uniunii) efectul orizontal incidental⁷². În general, acesta a fost criticat în literatura de specialitate, având în vedere că argumentația C.J.U.E. nu a oferit criterii precise de delimitare, în special prin raportare la conceptul de efect direct orizontal „clasic”.

Efectul direct al directivelor este condiționat, fiind impuse următoarele condiții (cumulative) pentru incidența sa:

- 1. condiții generale, reținute în cazul efectului direct al dispozițiilor Tratatelor și regulamentelor (și cu același înțeles ca în situația izvoarelor de drept U.E. menționate):
 - norma să fie suficient de clară și precisă;
 - norma să fie necondiționată;
- 2. condiții specifice directivelor, determinate de natura și caracteristicile acestora, și anume:
 - termenul de transpunere a expirat, iar actul național de transpunere nu a fost adoptat/transpunerea a fost efectuată defectuos sau
 - directiva a fost transpusă înainte de expirarea termenului limită, însă în mod eronat.

Am concluzionat în sensul că aplicabilitatea directă a directivelor este un aspect care nu comportă controverse; efectul direct vertical ascendent este pe deplin stabilit pe cale jurisprudențială și acceptat de literatura juridică, iar înlăturarea efectului direct descendent nu a întâmpinat nici ea opoziție.

Cu toate acestea, rămân, însă, controversate efectul direct orizontal și, mai ales, efectul direct orizontal incidental.

⁷¹ Hotărârea C.J.C.E. din 26.02.1986, *M. Helen Marshall c. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, C-152/84 și hotărârea C.J.C.E. din 14.07.1994, *Paola Faccini Dori c. Recreb Srl*, C-91/92.

⁷² Hotărârea C.J.C.E. din 30.04.1996, *CIA Security International SA c. Signalson SA and Securitel SPRL*, C-194/94 și hotărârea C.J.C.E. din 26.09.2000, *Unilever Italia SpA c. Central Food SpA*, C-443/98.

Referitor la negarea efectului direct orizontal, Curtea are o jurisprudență fermă și constantă, dar în dezacord atât cu opinia multora dintre avocații săi generali, cât și cu poziția doctrinei, care au solicitat insistent modificarea acesteia și acceptarea, și în cazul directivelor, a efectului direct orizontal.

În schimb, consacrarea jurisprudențială a efectului direct orizontal incidental a fost rezultatul unei jurisprudențe reduse din punct de vedere numeric și contestată, cu argumente întemeiate, nu numai în doctrină, ci chiar și de avocații generali ai Curții, astfel încât precizări suplimentare ale acestui concept de către Curte sunt necesare.

Secțiunea a IV-a analizează ***aplicabilitatea directă și efectul direct ale deciziilor***, caz în care am precizat că trebuie distins între deciziile adresate particularilor și deciziile adresate statelor.

Am constatat că, sub aspectul aplicabilității directe și efectului direct, deciziile individuale se situează pe o poziție identică cu cea a regulamentelor, iar deciziile adresate statelor sunt asimilate directivelor.

Pornind de la această constatare de principiu, am reținut că, în ceea ce privește aplicabilitatea directă (care are un fundament doctrinar pentru ambele tipuri de decizii), că deciziile adresate particularilor sunt direct aplicabile în ordinea juridică internă a statului căruia îi aparține destinatarul, fiind chiar executorii dacă prevăd obligații pecuniare.

Dimpotrivă, deciziile adresate statelor impun măsuri naționale de aplicare. Competența autorităților naționale este una de executare, iar nu de admitere în ordinea juridică internă (această mențiune se impune prin prisma diferențierii între conceptele de aplicabilitate directă și aplicabilitate imediată); ca atare, deciziile adresate statelor se bucură de aplicabilitate imediată, dar nu și de aplicabilitate directă.

Efectul direct, însă, are o bază doctrinară în cazul deciziilor individuale și una jurisprudențială în situația deciziilor adresate statelor⁷³.

Deciziile adresate particularilor produc efect direct complet (și vertical, și orizontal).

Cu privire la deciziile adresate statelor, literatura juridică⁷⁴ a propus aplicarea teoriei efectului direct restrâns recunoscut directivelor de jurisprudența Curții, ca atare acestea neputând avea decât un efect direct vertical ascendent (am opinat în sensul că acest aspect ar trebui lămurit, eventual, prin jurisprudența ulterioară a C.J.U.E., întrucât nu au fost identificate hotărâri care să privească efectul direct vertical descendent sau efectul direct orizontal).

⁷³ Hotărârea C.J.C.E. din 06.10.1970, *Franz Grad c. Finanzamt Traunstein*, C-9/70, precitată.

⁷⁴ **Augustin Fuerea**, *Drept comunitar european. Partea generală*, op. cit., p. 160.

Indiferent, însă, că este vorba despre decizii individuale sau decizii adresate statelor, efectul direct al acestora este, întotdeauna, condiționat.

Condițiile impuse deciziilor pentru ca acestea să producă tipurile de efect direct prezentate anterior sunt aceleași ca în cazul Tratatelor și regulamentelor, respectiv norma invocată a avea efect direct trebuie să fie suficient de clară și precisă, precum și necondiționată; de asemenea, înțelesul acestor condiții este, și el, identic cu cel prezentat în cazul Tratatelor și regulamentelor.

Aplicabilitatea directă și efectul direct ale dreptului derivat al Uniunii Europene fără forță juridică obligatorie (recomandarea și avizul/opinia) sunt evidențiate în ***Secțiunea a V-a***.

Recomandările și avizele sunt acte juridice derivat ale U.E. care nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic, dar al căror rol nu trebuie, însă, subestimat.

Astfel, având în vedere considerentele (de multe ori, de ordin politic) care au determinat adoptarea lor, în majoritatea cazurilor, recomandările preced adoptarea unor acte cu caracter constrângător.

Curtea a statuat⁷⁵ că, deși sunt lipsite de forță juridică obligatorie, nerespectarea avizelor de către destinatarii lor implică asumarea răspunderii de către aceștia din urmă pentru o situație pe care ei înșiși au creat-o.

În opinia noastră, nici recomandările, nici avizele nu au aplicabilitate directă sau efect direct.

Am apreciat că aplicabilitatea directă a recomandărilor și avizelor este exclusă, având în vedere că această caracteristică este prevăzută de art. 288 T.F.U.E. numai în cazul regulamentelor, iar doctrina nu a constatat-o nici ea. De altfel, nici nu se poate lua în discuție dacă recomandările și avizele au sau nu nevoie de măsuri de transpunere pentru a produce efect în dreptul intern al statelor membre, atât timp cât ele sunt acte juridice lipsite de forță obligatorie.

Pe de altă parte, întrucât art. 288 alin. (5) T.F.U.E. prevede în mod expres că recomandările și avizele nu au forță obligatorie, aceste acte nu pot avea nici efect direct, ele neputând crea drepturi și obligații în patrimoniul destinatarilor lor, față de lipsa caracterului constrângător.

Lipsa aplicabilității directe și a efectului direct nu înseamnă, însă, că acestea nu produc niciun fel de efect juridic.

⁷⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 10.12.1957, *Société des Usines à tubes de la Sarre c. Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, cauzele conexe C-1/57 și 14/57.

În acest sens, C.J. a recunoscut expres efectul indirect al recomandărilor⁷⁶, iar opinia noastră este în sensul că și avizele intră în sfera de aplicare a teoriei efectului indirect (deși pe acest aspect nu a fost identificată vreo hotărâre a Curții, apreciem că argumentele expuse în cazul recomandărilor sunt pe deplin aplicabile și în cazul avizelor).

Rolul central al teoriei efectului direct în sistemul juridic al Uniunii Europene apare și prin prisma consecințelor pe care fundamentarea sa jurisprudențială le-a generat, atât în plan teoretic, cât și în plan practic, acestea fiind expuse în cadrul **Capitolului al VI-lea („Consecințele teoriei efectului direct”)**.

O primă și cea mai importantă consecință constă în introducerea particularilor în ordinea juridică a Uniunii și garantarea respectării drepturilor conferite lor de normele dreptului U.E., prin acordarea posibilității invocării directe a acestora în litigiile cu soluționarea cărora sunt investite instanțele interne (*efect pozitiv în favoarea particularilor - Secțiunea I*).

O a doua consecință, în strânsă legătură și corolar al celei dintâi, se referă la crearea unei modalități adiționale de sancționare a statelor care nu înțeleg să își îndeplinească obligațiile impuse de dreptul U.E., pusă la dispoziția particularilor, pe lângă procedura prevăzută de art. 258 și 259 T.F.U.E. (*efect negativ împotriva statelor membre - Secțiunea a II-a*).

Ultima consecință are în vedere faptul că *teoria efectului direct a constituit fundamentul consacării jurisprudențiale a teoriei supremației dreptului Uniunii (Secțiunea a III-a)*; în plus, și aplicarea în prezent a teoriei priorității prezintă conexiuni cu teoria efectului direct.

Față de poziția neunitară literaturii juridice în ceea ce privește raportul dintre cele două teorii și faptul că jurisprudența C.J.U.E. nu tranșează în mod expres această problemă, am apreciat că exprimarea (în cadrul cazuisticii ulterioare) unei poziții clare a Curții asupra acestui aspect ar fi utilă.

CAPITOLUL al VII-lea conține informații referitoare la **cel mai eficient mijloc de surmontare a limitelor efectului direct, respectiv efectul indirect**, conform căruia instanțele interne ale statelor membre au obligația de a interpreta întreaga legislație națională în lumina dreptului Uniunii Europene.

Secțiunea I cuprinde *precizări terminologice*, întrucât, similar situației efectului direct, și pentru teoria efectului indirect, literatura de specialitate folosește alternativ

⁷⁶ Hotărârea C.J.C.E. din 13.12.1989, *Salvatore Grimaldi c. Fonds des maladies professionnelles*, C-322/88.

denumirile de: teoria efectului indirect/conceptul efectului indirect⁷⁷/doctrina efectului indirect⁷⁸/principiul efectului indirect⁷⁹.

În jurisprudența Curții și în literatura juridică, efectul indirect mai este cunoscut și sub denumirea de interpretare conformă⁸⁰/principiul loialității⁸¹/principiul fidelității⁸²/principiul cooperării loiale⁸³.

Secțiunea a II-a reține **fundamentul jurisprudențial al efectului indirect**, întemeiat inițial de Curtea de Justiție a Uniunii Europene pe prevederile fostului art. 10 T.C.E.⁸⁴, iar ulterior pe principiul efectului util și chiar pe „sistemul creat de Tratat”⁸⁵.

Aria de aplicare a teoriei efectului indirect, prezentată în **Secțiunile a II-a și a III-a**, este foarte extinsă, întrucât jurisdicțiile naționale sunt obligate ca, la interpretarea dreptului intern, în integralitatea lui, să se raporteze la dreptul U.E. prin luarea în considerare a tuturor izvoarelor de drept ale Uniunii, chiar și a celor fără forță juridică obligatorie.

În cuprinsul **Secțiunii a IV-a**, am **concluzionat** că, în prezent, teoria efectului indirect este pe deplin conturată și, sub aspect juridic, nu ridică probleme deosebite în aplicare.

Considerăm, totuși, că ar fi utilă pronunțarea Curții cu privire la aspectul efectului indirect al deciziilor (în cazul cărora nu există cazuistică) și cu referire la efectul indirect al

⁷⁷ **Sara Drake**, *Twenty years after Van Colson: the impact of “indirect effect” on the protection of the individual's Community rights*, European Law Review, vol. 30, nr. 3, 2005, p. 330.

⁷⁸ **Gerrit Betlem**, *The Doctrine of Consistent interpretation. Managing Legal Uncertainty*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinszen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002 (în cuprinsul articolului sunt folosite, însă, și denumirile de „principiu” sau „doctrină”); **Eric F. Hinton**, *Strengthening the effectiveness of Community Law: Direct effect, article 5 EC, and the European Court of Justice*, Journal of International Law and Politics, vol. 31, nr. 2-3, 1999, p. 323.

⁷⁹ **Gerrit Betlem**, *The principle of indirect effect of Community Law*, European Review of Private Law, vol. 3, nr. 1, 1995, p. 1; **Thijs Drupsteen**, *Inverse Direct Effect and Community Loyalty*, în *Views of European Law from the Mountain*, Liber Amicorum Piet Jan Slot, Ed. Kluwer Law International, Olanda, 2009, p. 352; **Katrine Sawyer**, *The principle of “interprétation conforme”: How Far Can or Should National Courts Go when Interpreting National Legislation Consistently with European Community Law*, Statute Law Review, 2007, p. 166.

⁸⁰ **Gerrit Betlem**, *The Doctrine of Consistent interpretation. Managing Legal Uncertainty*, op. cit., p. 1; **Anamaria Groza**, **Robert Bischin**, *Regulamentul comunitar - o analiză din perspectiva principiilor aplicării dreptului comunitar*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 4/2009, p. 68; hotărârea C.J.C.E. din 16.06.2005, *Tribunale di Firenze (Italia) c. Maria Pupino*, C-105/03.

⁸¹ **Thijs Drupsteen**, op. cit., p. 352; **Jean Paul Jacqué**, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, ed. a V-a, Ed. Dalloz, 2009, p. 602, folosește sintagma „obligația cooperării loiale”.

⁸² **Claude Blumann**, **Louis Dubouis**, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, ed. a III-a, Ed. LexisNexis Litec, Paris, 2007, p. 80.

⁸³ **Ovidiu Ținca**, *Jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene referitoare la principiul cooperării loiale între statele membre și instituțiile comunitare*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 3/2007.

⁸⁴ Hotărârea C.J.C.E. din 10.04.1984, *Sabine von Colson și Elisabeth Kamann c. Land Nordrhein-Westfalen*, C-14/83.

⁸⁵ Hotărârea C.J.C.E. din 05.10.2004, *Bernhard Pfeiffer, Wilhelm Roith, Albert Süß, Michael Winter, Klaus Nestvogel, Roswitha Zeller, Matthias Döbele c. Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV*, cauzele conexate C-397/01 până la C-403/01.

avizelor (în a căror situație, pe lângă inexistența jurisprudenței, s-a constatat și opoziția unei părți din doctrină⁸⁶ la includerea lor în sfera de aplicare a teoriei).

Întrucât în perioada (relativ scurtă) care a trecut de la aderarea României la Uniunea Europeană, instanțele române au fost, deja, confruntate cu soluționarea unor cauze în cadrul cărora au fost invocate diverse izvoare de drept al Uniunii Europene, **CAPITOLUL al VIII-lea („Jurisprudența română. Recunoașterea și aplicarea efectului direct al izvoarelor dreptului Uniunii Europene”)** prezintă principalele tipuri de litigii care au determinat discutarea efectului direct/aplicabilității directe ale izvoarelor de drept al Uniunii, limitate la izvoarele de drept primar și derivat (care fac obiectul tezei), soluțiile instanțelor române și comentariul acestora.

Secțiunea I conține precizări privitoare la modul în care instanțele naționale au făcut ***aplicarea teoriei efectului direct al Tratatelor în cazul taxei speciale pentru autoturisme și autovehicule.***

Am constatat astfel că majoritatea instanțelor române sesizate cu soluționarea unor astfel de litigii au apreciat că norma juridică internă⁸⁷ este contrară normei juridice comunitare⁸⁸ și au înlăturat de la aplicare norma națională, admițând cererea de chemare în judecată și dispunând restituirea taxei; numai un număr foarte redus de instanțe au apreciat că norma internă nu contravine celei comunitare și au respins cererile de chemare în judecată.

În acest context, apreciem că un rol important la unificarea practicii judiciare îl vor avea și hotărârile recent pronunțate de instanța de la Luxemburg în cauzele *Tatu*⁸⁹, respectiv cauzele conexe *SC Darmi SRL* și *Obreja*⁹⁰.

Secțiunea a II-a dezvoltă ***efectul direct*** admis de instanțele interne în cazul ***regulamentului Consiliului (CE) nr. 44/2001 și al regulamentului Consiliului (CE) nr. 2201/2003*** (aplicate cel mai des de către instanțele române în cauzele cu soluționarea cărora au fost sesizate).

Precizăm că, spre deosebire de situația anterioară, până în prezent, instanțele române au avut o practică unitară.

⁸⁶ **Claude Blumann, Louis Dubouis**, *op. cit.*, p. 439, apreciază: „se pare că, dimpotrivă, avizul prin care o instituție se limitează a exprima o opinie pentru state sau întreprinderi nu are aceeași valoare (...) (ca recomandarea - n.n.).”

⁸⁷ Dispozițiile Codului român fiscal referitoare la taxa specială pentru autoturisme și autovehicule/O.U.G. nr. 50/2008 privind taxa de poluare.

⁸⁸ Fostul art. 90 parag. (1) T.C.E. (a.n. art. 110 T.F.U.E.).

⁸⁹ Hotărârea C.J.U.E. din 07.04.2011, *Tatu Ioan c. Ministerul Finanțelor Publice, D.G.F.P. Sibiu, A.F.P. Sibiu, Administrația Fondului pentru Mediu și Ministerul Mediului*, C-402/2009.

⁹⁰ Ordonanța C.J.U.E. din 08.04.2011, *Daniel Ionel Obreja c. Ministerului Economiei și Finanțelor, Direcția Generală a Finanțelor Publice a județului Mureș, Ministerul Economiei și Finanțelor și alții c. SC Darmi SRL*, cauzele conexe C-178/10 și C-136/10.

Ca atare, aplicarea directă atât a Regulamentului (CE) nr. 44/2001 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială⁹¹, cât și a Regulamentului Consiliului (CE) nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești⁹² nu a generat probleme deosebite.

Dimpotrivă, aplicarea teoriei efectului direct al directivelor în situația litigiilor privind *libera circulație a persoanelor (Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2004/38/CE - Secțiunea a III-a)* a condus, inițial, la o practică judiciară „divizată”⁹³.

Ulterior, în majoritate covârșitoare, judecătorii români au procedat la examinarea compatibilității legii interne (Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate⁹⁴) cu dreptul U.E. (Directiva nr. 2004/38/CE⁹⁵) și au ajuns la concluzia că prevederea națională este parțial incompatibilă cu cea a Uniunii.

S-a procedat, ca atare, la aplicarea teoriei efectului direct al directivei, iar subsecvent, în considerarea teoriei supremației dreptului U.E., cauzele au fost soluționate prin raportare la prevederile directivei menționate, fiind înlăturată de la aplicare legea internă.

Subliniem, în acest context, că litigiile având ca obiect limitarea libertății de circulație au generat prima solicitare din partea României pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, în cauza *Gheorghe Jipa*⁹⁶, a cărei soluționare de către C.J.U.E. a contribuit în mod semnificativ la accelerarea unificării practicii judiciare interne.

De altfel, prin Legea nr. 206/2010, lit. a) a articolului 38 din Legea nr. 248/2005 a fost abrogată, începând cu 20.11.2010 - această modificare legislativă se impune a fi semnalată întrucât tocmai reglementarea reprezentată de art. 38 lit. a) a fost cea care a generat cazuistica instanțelor interne la care s-a făcut referire anterior.

⁹¹ Publicat J.O.C.E. seria L nr. 12 din 16.01.2001, cu modificările ulterioare.

⁹² Publicat în J.O.C.E. seria L nr. 338 din 23.12.2003, cu modificările ulterioare.

⁹³ În perioada de început a jurisprudenței pe acest aspect, aplicarea exclusivă a dreptului național, pe de o parte și, respectiv, aplicarea priorității a dreptului Uniunii Europene, pe de altă parte, au avut în egală măsură „adepti” printre instanțele naționale.

⁹⁴ Publicată în M. Of. al României nr. 682 din 29 iulie 2005, modificată ulterior succesiv prin O.G. nr. 28/2005, O.G. nr. 5/2006, Legea nr. 50/2006, Legea nr. 191/2006, O.U.G. nr. 96/2006, O.U.G. nr. 126/2007, Legea nr. 115/2008, O.U.G. nr. 207/2008, Legea nr. 264/2009, Legea nr. 206/2010.

⁹⁵ Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2004/38 din 29.04.2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE,

73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE, publicată în J.O.C.E. seria L nr.

158 din 30.04.2004, cu modificările ulterioare.

⁹⁶ Hotărârea C.J.C.E. din 10.07.2008, *Ministerul Administrației și Internelor - Direcția Generală de Pașapoarte București c. Gheorghe Jipa*, C-33/07.

CAPITOLUL al IX-lea conține concluziile generale și propunerile de lege ferenda.

Cu privire la propunerile *de lege ferenda*, am făcut distincție între legislația română și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (legislația U.E. a avut și are un rol redus în consacrarea și evoluția conceptelor aplicabilității directe și efectului direct).

La nivel național, am considerat că, din punct de vedere practic, este utilă revizuirea Constituției sub două aspecte:

- ***1.*** cu prilejul revizuirii Constituției României, să se aibă în vedere modificările intervenite prin Tratatul de la Lisabona, îndeosebi în redactarea art. 148, intitulat „Integrarea în Uniunea Europeană”, după modelul art. 5 din noul Cod Civil al României („Aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene”), articol conform căruia: „În materiile reglementate de prezentul cod, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților”;

- ***2.*** consacrarea efectului direct al dreptului Uniunii Europene la nivel constituțional⁹⁷.

La nivelul Uniunii Europene, am apreciat că:

- ***1.*** este benefică exprimarea unei poziții jurisprudențiale clare a Curții cu privire la următoarele probleme de drept:

- a. *efectul direct condiționat/necon condiționat al regulamentelor* (Curtea nu s-a pronunțat cu privire la acest aspect, iar în doctrină apar opinii contrare);
- b. *efectul direct orizontal incidental al directivelor* (conceptul nu este suficient delimitat de efectul direct orizontal „clasic” al aceluiași izvoare de drept U.E. și nici de efectul de excludere admis pentru toate izvoarele obligatorii ale dreptului Uniunii);
- c. *efectul direct condiționat/necon condiționat al deciziilor individuale* (similar situației regulamentelor, literatura juridică adoptă poziții opuse, iar Curtea nu s-a pronunțat cu referire la această problemă);
- d. *efectul direct complet/restrâns al deciziilor adresate statelor* (jurisprudența C.J.U.E. consacră doar efectul direct vertical ascendent, nefiind identificate hotărâri referitoare la efectul direct vertical descendent sau efectul direct orizontal, iar literatura juridică a propus recunoașterea

⁹⁷ Conform **Raluca Bercea**, *Drept comunitar. Principii, op. cit.*, p. 238, în cazul Danemarcei, „Efectul direct al acestuia (dreptului Uniunii Europene - n.n.) a fost recunoscut expres de lege de aderare.”

efectului direct în condiții similare directivelor, având în vedere faptul că ambele izvoare de drept al U.E. necesită măsuri de transpunere);

➤ e. *efectul indirect al avizelor* (nu există jurisprudență pe acest aspect, iar unii autori au negat aptitudinea avizelor de a produce efect indirect);

➤ f. *raportul dintre supremația și efectul direct ale dreptului Uniunii Europene* (lămurirea aspectului dacă o normă a U.E. trebuie să aibă efect direct pentru a i se recunoaște prevalența asupra dispozițiilor de drept intern).

• 2. este oportună reconsiderarea poziției C.J.U.E. în materia efectului direct orizontal al directivelor, prin acceptarea posibilității ca aceste izvoare de drept al Uniunii Europene să producă și efect direct orizontal, în acord cu opiniile exprimate în acest sens atât de majoritatea avocaților generali ai Curții, cât și de literatura de specialitate.

BIBLIOGRAFIE

I. Cursuri, tratate, monografii

A. *Literatură juridică străină*

1. **Arndt, Hans-Wolfgang**, *Europarecht*, Ediția a VII-a, Editura C.F. Muller, Heidelberg, 2004
2. **Arnold, Anthony, ș.a.**, *European Union Law*, Ediția a V-a, Editura Sweet & Maxwell, Londra, 2006
3. **Barav, Ami**, *State Liability in Damages for Breach of Community law in the National Courts*, în Heukels și McDonnell, *The Action for Damages in Community Law*, Editura Kluwer, Haga, 1997
4. **Bast, Jürgen**, *Legal Instruments*, în Von Bodgandy, Armin și Bast, Jürgen (editori), *Principles of European Constitutional Law*, Editura Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 2006
5. **Bengoetxea, Joxerramon**, *The Justification of Decisions by the European Court of Justice*, Editura Clarendon Press, Oxford, 1990
6. **Blumann, Claude, Dubouis, Louis**, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, Ediția a III-a, Editura LexisNexis Litec, Paris, 2007
7. **Chalmers, Damian, Hadjiemmanuil, Christos, Monti, Giorgio, Tomkins, Adam**, *European Union Law, Text and Materials*, Editura Cambridge University Press, 2006
8. **Craig, Paul, de Búrca, Gráinne**, *EU Law, Text, Cases And Materials*, Ediția a IV-a, Editura Oxford University Press, 2007
9. **De Witte, Bruno**, *Direct Effect, Supremacy and the Nature of the Legal Order*, în Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, *The Evolution of EU Law*, Editura Oxford University Press, 1999
10. **Drupsteen, Thijs**, *Inverse Direct Effect and Community Loyalty*, în *Views of European Law from the Mountain*, Liber Amicorum Piet Jan Slot, Editura Kluwer Law International, Olanda, 2009
11. **Edward, David**, *Judicial Activism - Myth or Reality? Van Gend en Loos, Costa v ENEL and the Van Duyn family revisited*, în *Legal Reasoning and Judicial Interpretation of European Law, Essays in honour of Lord Mackenzie-Stuart*, Editura Trenton Publishing, 1996
12. **Edward, David**, *Direct Effect, The Separation of Powers and The Judicial Enforcement of Obligations*, în *Scritti in onore di Giuseppe Federico Mancini, Diritto Dell Unione Europea*, vol. II, DoH. A. Giuffrè Editore, S.p. A. Milano, 1998
13. **Evans, Andrew**, *A Textbook on EU Law*, Editura Hart Publishing, Oxford, 1998
14. **Gautron, Jean Claude**, *Droit Européen*, Ediția a IX-a, Mementos, Droit Public Science Politique, Editura Dalloz, Paris, 1999
15. **Grabewarter, Cristoph**, *National Constitutional Law Relating to the European Union*, în Von Bodgandy, Armin și Bast, Jürgen (editori), *Principles of European Constitutional Law*, Editura Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 2006
16. **Herdegen, Matthias**, *Europarecht*, Ediția a IX-a, Editura C.H. Beck, München, 2007

17. **Howard, Anneli, Rhee, Deok Joo**, *Private Enforcement - A Complete System of Remedies?*, în *A True European. Essays for Judge David Edward*, Mark Hoskins și William Robinson (editori), Editura Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 2003
18. **Iglesias, Gil Carlos Rodriguez, Keppenne, Jean-Paul**, *L'incidence du droit communautaire sur le droit national*, în *Mélanges en hommage à Michel Waelbroeck*, vol. I, Editura Bruylant, Bruxelles, 1999
19. **Isaac, Guy, Blanquet, Marc**, *Droit général de l'Union Européenne*, Ediția a IX-a, Editura Dalloz, 2006
20. **Jacqué, Jean Paul**, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, Ediția a V-a, Editura Dalloz, 2009
21. **Kovar, Robert**, *Observations sur l'intensité normative des directives*, în *Du droit international au Droit de l'intégration*, Liber Amicorum Pierre Pescatore, Editura Nomos Verlag, Baden-Baden, 1987
22. **Kovar, Robert**, *L'intégrité de l'effet direct du droit communautaire selon la jurisprudence de la Cour de Justice de la Communauté*, Das Europa der zweiten Generation, Editura Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1981
23. **Kovar, Robert**, *Le droit national d'exécution du droit communautaire: essai d'une théorie de "l'écran" communautaire*, în *Mélange en hommage à Jean Boulouis*, Editura Dalloz, Paris, 1991
24. **Krämer, Ludwig**, *The effect of Community environmental directives on the Member States*, în *Focus on European Environmental Law*, Editura Sweet & Maxwell, Londra, 1992
25. **Lecourt, Robert**, *L'Europe des juges*, Editura Bruylant, Bruxelles, 1976
26. **Mancini, Giuseppe Frederico**, *The Making of a Constitution for Europe*, în *Democracy and Constitutionalism in the European Union. Collected Essays*, Editura Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 2000
27. **Manin, Philippe**, *Les Communautés européennes - L'Union Européenne*, publicată de A. Pedone, Paris, 1999
28. **Mathijssen, P.S.R.F.**, *A Guide to European Union Law*, Ediția a IX-a, Editura Sweet & Maxwell, Londra, 2007
29. **Nettesheim, Martin**, *Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben für das deutsche Staatshaftungsrecht*, Die Öffentliche Verwaltung, 1992
30. **Pescatore, Pierre**, *Le droit de l'intégration*, Sijthoff, Leyde, 1972
31. **Pescatore, Pierre**, *L'effet direct du droit communautaire*, Paricrisie Luxembourgeoise, Imprimerie Joseph Beffort, Luxemburg, 1975
32. **Prechal, Sacha**, *Directives in European Community Law*, Ediția I, Editura Clarendon Press, Oxford, 1995
33. **Prechal, Sacha**, *Directives in European Community Law*, Ediția a II-a, Editura Clarendon Press, Oxford, 2006
34. **Rideau, Joël**, *Droit Institutionnel de l'Union et des Communautés Européennes*, Ediția a III-a, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, E.J.A., 1999
35. **Simon, Denys**, *Le système juridique communautaire*, Ediția a II-a, Editura Presses Universitaires de France, Paris, 1998
36. **Simon, Denys**, *Le système juridique communautaire*, Ediția a III-a, Editura Presses Universitaires de France, Paris, 2001
37. **Soldatos, Payanotis, Vandersanden, Georges**, *Les instruments du rapprochement des législations dans le cadre de la CEE*, Editura Universității din Bruxelles, 1976

38. **Steiner, Josephine, Woods, Lorna, Twigg-Flesner, Christian**, *EU Law*, Ediția a IX-a, Editura Oxford University Press, 2006
39. **Sudre, Frédéric**, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, traducere de Raluca Bercea (coord.), Violeta-Irina Avram, Magdalena Roibu, Flaminia-Nera-Flavia Stârc-Meclejan, Andreea Verteș-Olteanu, Editura Polirom, Iași, 2006
40. **Trouwborst, Arie**, *Modern Approaches to Enforcing Community Environmental Law: A Special Focus on Direct Effect and Criminal Sanctions*, în *The protection of ambient air in International and European Law*, editată de Harry Post, Eleven International Publishing, Olanda, 2009
41. **Ward, Angela**, *Judicial Review and the Rights of Private Parties in EU Law*, Ediția a II-a, Editura Oxford University Press, 2007
42. **Wathelet, Melchior**, *Du concept de l'effet direct a celui de l'invocabilité au regard de la jurisprudence récente de la Cour de Justice*, în *A True European. Essays for Judge David Edward*, Mark Hoskins și William Robinson (editori), Editura Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 2003
43. **Weatherill, Stephen**, *Cases and Materials on EU law*, Ediția a VI-a, Editura Oxford University Press, 2003
44. **Weiler, J.H.H.**, *Rewriting Van Gend & Loos: Towards a Normative Theory of ECJ Hermeneutics*, în *Judicial Discretion in European Perspective*, Ola Wiklund (editor), Norstedts Juridik, Editura Kluwer Law International, Stockholm, 2003
45. **Verhoeven, Joe**, *Droit de la Communauté Européenne*, Ediția a II-a, Editura De Boeck & Larcier, Bruxelles, 2001

B. Literatură juridică română

1. **Andreșan-Grigoriu, Beatrice, Ștefan, Tudorel**, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină*, Ediția a IV-a, Editura Hamangiu, București, 2009 (traducere după Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, *EU Law, Text, Cases And Materials*, Ediția a IV-a, Editura Oxford University Press, 2007)
2. **Bercea, Raluca**, *Drept comunitar. Principii*, Editura C.H. Beck, București, 2007
3. **Boroi, Gabriel**, *Drept civil. Partea Generală. Persoanele*, Ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2002
4. **Constantin, Valentin**, *Drept Internațional Public*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004
5. **Constantin, Valentin**, *Doctrină și jurisprudență internațională*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004
6. **Deleanu, Ion**, *Instituții și Proceduri constituționale - în dreptul român și în dreptul comparat*, Editura C.H. Beck, București, 2006
7. **Deleanu, Sergiu, Fábíán, Gyula, Costăș, Cosmin Flavius, Ioniță, Bogdan**, *Curtea Europeană de Justiție. Hotărâri comentate*, Editura Wolters Kluwer, București, 2007
8. **Dogaru, Ion, Popa, Nicolae, Dănișor, Dan Claudiu, Cercel, Sevastian**, *Bazele dreptului civil. Volumul I. Teoria generală*, Editura C.H. Beck, București, 2008
9. **Dragoș, Dacian Cosmin**, *Uniunea Europeană. Instituții. Mecanisme*, Ediția a III-a, Editura C.H. Beck, București, 2007

- 10. Fábíán, Gyula**, *Drept Instituțional Comunitar*, Ediția a III-a revăzută și adăugită cu referiri la Tratatul de la Lisabona, SC Editura Sfera SRL, Cluj Napoca, 2010
- 11. Filipescu, Ion P., Fuerea, Augustin**, *Drept Instituțional Comunitar European*, Ediția a IV-a, Editura Actami, București, 1999
- 12. Filipescu, Ion P., Fuerea, Augustin**, *Drept Instituțional Comunitar European*, Ediția a V-a, Editura Actami, București, 2000
- 13. Fuerea, Augustin**, *Instituțiile Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, București, 2002
- 14. Fuerea, Augustin**, *Drept comunitar European. Partea generală*, Editura All Beck, București, 2003
- 15. Fuerea, Augustin**, *Dreptul comunitar al afacerilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2006
- 16. Fuerea, Augustin**, *Manualul Uniunii Europene*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2006
- 17. Fuerea, Augustin**, *Manualul Uniunii Europene*, Ediția a IV-a revăzută și adăugită după Tratatul de la Lisabona (2007/2009), Editura Universul Juridic, București, 2010
- 18. Gâlea, Ion, Dumitrașcu, Mihaela Augustina, Morariu, Cristina**, *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa*, Editura All Beck, București, 2005
- 19. Gornig, Gilbert, Rusu, Ioana Eleonora**, *Dreptul Uniunii Europene*, Ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2007
- 20. Lefter, Cornelia**, *Drept Comunitar Instituțional*, Editura Economică, București, 2001
- 21. Lefter, Cornelia**, *Fundamente ale dreptului comunitar instituțional*, Editura Economică, București, 2003
- 22. Miga-Besteliu, Raluca**, *Drept internațional public*, vol. I, Editura All Beck, București, 2005
- 23. Moroianu Zlătescu, Irina, Demetrescu, Radu Constantin**, *Drept Instituțional European*, Editura Olimp, București, 1999
- 24. Motoc, Iulia**, *Uniunea Europeană: Dreptul și politica extinderii la Est*, Editura Paideia, București, 2001
- 25. Munteanu, Roxana**, *Drept european. Evoluție - Instituții - Ordine juridică*, Editura Oscar Print, București, 1996
- 26. Muraru, Ioan, Tănăsescu, Elena Simina**, *Drept Constituțional și instituții politice*, Ediția 12, vol. I, Editura All Beck, București, 2005
- 27. Muraru, Ioan, Tănăsescu, Elena Simina (coordonatori)**, *Constituția României. Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2008
- 28. Muraru, Ioan, Tănăsescu, Elena Simina**, *Drept Constituțional și instituții politice*, Ediția 13, vol. II, Editura C.H. Beck, București, 2009
- 29. Popa, Nicolae, Eremia, Mihail-Constantin, Cristea, Simona**, *Teoria generală a dreptului*, Ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2005
- 30. Popescu, Dumitra, Năstase, Adrian, Coman, Florian**, *Drept Internațional Public*, Ediție revăzută și adăugită, Editura Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1994
- 31. Popescu, Dumitra, Năstase, Adrian**, *Drept Internațional Public*, Ediție revăzută și adăugită, Editura Casa de editură și presă „Șansa” - S.R.L., București, 1997

32. **Popescu, Roxana Mariana, Dumitrașcu, Mihaela Augustina (coordonator Fuerea, Augustin),** *Drept Comunitar European. Caiet de Seminar*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2006
33. **Scăunaș, Stelian,** *Uniunea Europeană. Construcție. Reformă. Instituții. Drept*, Editura C.H. Beck, București, 2008
34. **Sitaru, Dragoș-Alexandru,** *Drept Internațional Privat*, Editura Lumina Lex, București, 2001
35. **Sitaru, Dragoș-Alexandru,** *Dreptul Comerțului Internațional. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2008
36. **Ștefan, Tudorel,** *Introducere în dreptul comunitar*, Editura C.H. Beck, București, 2006
37. **Ștefan, Tudorel, Andreșan-Grigoriu, Beatrice,** *Drept comunitar*, Editura C.H. Beck, București, 2007
38. **Ținca, Ovidiu,** *Drept Comunitar General*, Ediția a III-a, Editura Lumina Lex, București, 2005

II. Articole publicate în reviste de specialitate

A. Reviste de specialitate străine

1. **Amstutz, Marc,** *In-Between Worlds: Marleasing and the Emergence of Interlegality in Legal Reasoning*, *European Law Journal*, 2005
2. **Ballesteros Moffa, Luis Angel,** *La Delimitacion De Las Funciones Normativa Y Administrativa En El Orden Comunitario. En particular, La Decision*, *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, nr. 9, 2001
3. **Bebr, Gerhard,** *The Rambling Ghost of "Cohn-Bendit": Acte Clair and the Court of Justice*, *Common Market Law Review*, nr. 20, 1983
4. **Betlem, Gerrit,** *The principle of indirect effect of Community Law*, *European Review of Private Law*, vol. 3, nr. 1, 1995
5. **Cassia, Paul,** *Abandonner la jurisprudence Cohn-Bendit?*, *L'Actualité Juridique Droit Administratif (AJDA)* nr. 6, 2006
6. **Collin, Thomas,** *Arrêt "Aayhan": l'invocabilité des directives à l'encontre des institutions*, *Journal de droit européen*, nr. 161, 2009
7. **Coppel, Jason,** *Horizontal Direct Effect of Directives*, *International Law Journal*, vol. 28, 1997
8. **Docksey, Christopher și Fitzpatrick, Barry,** *The Duty of National Courts to Interpret Provisions of National Law in Accordance with Community Law*, *The Industrial Law Journal*, 1991
9. **Dougan, Michael,** *When worlds collide! Competing visions of the relationship between direct effect and supremacy*, *Common Market Law Review*, vol. 44, nr. 4, 2007
10. **Drake, Sara,** *Twenty years after Von Colson: the impact of "indirect effect" on the protection of the individual's Community rights*, *European Law Review*, vol. 30, nr. 3, 2005
11. **Flynn, Leo,** *Simple catchwords and complex legal realities: recent developments concerning the juridical effects of EC legal norms*, *Irish Law Times*, nr. 16, 2000
12. **Greaves, Rosa,** *The Nature and Binding Effect of Decisions Under Article 189 EC*, *European Law Review*, nr. 1, 1996

13. **Hinarejos, Alicia**, *On the Legal Effects of Framework Decisions and Decisions: Directly Applicable, Directly Effective, Self-executing, Supreme?*, European Law Journal, vol. 14, nr. 5, 2008
14. **Hinton, Eric F.**, *Strengthening the effectiveness of Community Law: Direct effect, article 5 EC, and the European Court of Justice*, Journal of International Law and Politics, vol. 31, nr. 2-3, 1999
15. **Jacqué, Jean-Paul**, *Le traité d'Amsterdam. La simplification et la consolidation des traités*, Revue Trimestrielle de Droit Européen, 1997
16. **Klabbers, Jan**, *International Law in Community Law: The Law and Politics of Direct Effect*, Yearbook of European Law, nr. 21, 2001-2002
17. **Lenaerts, Koen, Corthaut, Tim**, *Of Birds and Hedges: The Role of Primacy in Involving Norms of EU Law*, European Law Review, 2006
18. **Loof, Robin**, *Temporal aspects of the duty of consistent interpretation in the First and Third Pillars*, European Law Review, vol. 32, nr. 6, 2007
19. **Manin, Philippe**, *L'invocabilité des directives: quelques interrogations*, Revue Trimestrielle de Droit Européen nr. 4, 1990
20. **Manin, Philippe**, *De l'utilisation des directives communautaires par les personnes physiques ou morales*, L'Actualité Juridique Droit Administratif (AJDA) nr. 4, 1994
21. **Mastroiani, Roberto**, *On the Distinction Between Vertical and Horizontal Direct Effect of Directives: What Role for the Principle of Equality?*, European Public Law, vol. 5, 1999
22. **Moriarty, Brid**, *Direct Effect, Indirect Effect and State Liability: An Overview*, Irish Journal of European Law, vol. 14, nr. 1 și 2, 2007
23. **Ojanen, Tuomas**, *The Changing Concept of Direct Effect of European Community law*, Revue Européenne de Droit Public, vol. 12, nr. 4, 2000
24. **Ormand, Robert**, *L'utilisation particulière de la méthode d'interprétation des traités selon leur "effet utile" par la Cour de Justice des Communautés Européennes*, Revue Trimestrielle de Droit Européen nr. 4, 1976
25. **Pagh, Peter**, *The „Direct Effect Doctrine” in EC Environmental Law*, Nordic Journal of International Law, vol. 64, nr. 1, 1995
26. **Pescatore, Pierre**, *Community Law and the National Judge*, International Business Lawyer, vol. II, 1973
27. **Pescatore, Pierre**, *The Doctrine of “direct effect”: an Infant Disease of Community Law*, European Law Review, vol. 8, 1983
28. **Prechal, Sacha**, *Remedies after Marshall*, Common Market Law Review, vol. 27, 1990
29. **Prechal, Sacha**, *Case-note*, Common Market Law Review, vol. 42, 2005
30. **Prechal, Sacha**, *Member State Liability and Direct Effect: What's the Difference After All?*, European Business Law Review, vol. 17, no. 2, 2006
31. **Ross, Malcolm**, *Beyond Francovich*, The Modern Law Review, vol. 56, 1993
32. **Sawyer, Katrine**, *The principle of “interprétation conforme”: How Far Can or Should National Courts Go when Interpreting National Legislation Consistently with European Community Law*, Statute Law Review, 2007
33. **Simon, Denys**, *Le Conseil d'État et les directives communautaires: du gallicanisme à l'orthodoxie?*, Revue Trimestrielle de Droit Européen nr. 2, 1992

34. **Slot, Piet Jan**, *Case C-194/94 CIA International SA v Signalson SA and Securitel SPRL*, Common Market Law Review, vol. 33, 1996
35. **Steiner, Josephine**, *Direct applicability in EEC Law - a Chameleon Concept*, Law Quarterly Review, vol. 98, 1982
36. **Stuyck, Jules**, *Note to cases C-192/94 El Corte Inglés SA v. Cristina Blázquez Rivero, C-129/94 Rafael Ruiz Bernáldez, C-441/93 Panagis Pafitis and Others*, Common Market Law Review, vol. 33, 1996
37. **Timmermans, Christiaan**, *Directives: their Effect within the National Legal Systems*, Common Market Law Review, vol. 16, 1979
38. **Tornay, Bénédicte**, *L'effet direct des traités internationaux dans l'ordre juridique de l'Union européenne*, Revue du Droit de l'Union Européenne nr. 2, 2006
39. **Verhoeven, Joe**, *La notion d'"applicabilité directe" du droit international*, Revue Belge de Droit International, vol. XV, 1980-2
40. **Wathelet, Melchior, Van Raepenbusch, Sean**, *La responsabilité des États-membres en cas de violation du Droit Communautaire. Vers un alignement de la responsabilité de l'État sur celle de la Communauté ou l'inverse?*, Cahiers de droit européen, nr. 1-2, 1997
41. **Winter, J.A.**, *Direct Applicability and Direct Effect. Two distinct and Different concepts in Community Law*, Common Market Law Review, vol. 9, 1972
42. **Wirth, Jean-Claude**, *L'Évolution de l'effet direct des directives en droit communautaire*, Bulletin de Cercle François Laurent nr. IV, 2001
43. **Von Bogdandy, Armin**, *Pluralism, direct effect, and the ultimate say: On the relationship between international and domestic constitutional law*, International Journal of Constitutional Law, vol. 6, nr. 3 și 4, 2008
44. **Wyatt, Derrick**, *The Direct Effect of Community Social Law - Not forgetting Directives*, European Law Review, vol. 8, 1983

B. Reviste de specialitate române

1. **Ardelean, Veronica**, *Principiul efectului direct al dreptului comunitar*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 6/2008
2. **Banu, Mihai**, *Jurisprudență comunitară istorică. CJCE, hotărârea din 4 decembrie 1974, cauza 41/74, Yvonne van Duyn/Home Office. Comentariu*, Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 8/2008
3. **Bercea, Raluca**, *Cine se teme de dreptul comunitar*, Revista Română de Drept comunitar nr. 3/2009
4. **Constantin, Valentin**, *Este posibil un control de constituționalitate în România al dreptului derivat al Comunității și al Uniunii Europene?*, Pandectele Române nr. 2/2008
5. **Costaș, Cosmin Flavius**, *Taxa de primă înmatriculare. Reglementare legală și remedii juridice*, în Curierul Fiscal nr. 3/2007
6. **Costaș, Cosmin Flavius**, *Taxa de primă înmatriculare. Interdicția discriminării între produse comunitare provenind din state membre diferite. Dispoziții fiscale naționale contrare dreptului comunitar. Inaplicabilitatea dispozițiilor fiscale naționale. Obligație de restituire a taxei prelevate cu încălcarea dreptului comunitar*, Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 1/2008

7. **Costaş, Cosmin Flavius**, *Am învățat oare ceva din dreptul comunitar*, Revista Română de drept al Afacerilor nr. 9/2009
8. **Costaş, Cosmin Flavius**, *Cauza Tatu la Curtea de Justiție Europeană. A doua acțiune preliminară formulată de o instanță din România*, Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 9/2009
9. **Deleanu, Ion, Deleanu, Sergiu**, *Relația dintre normele comunitare și normele naționale de procedură civilă*, Revista Dreptul nr. 11/2008
10. **Diaconu, Nicoleta**, *Compatibilitatea reglementărilor naționale cu dreptul comunitar în domeniul taxei auto*, Revista de drept comercial nr. 12/2008
11. **Dogaru, Lucreția**, *Aplicarea normei juridice ca finalitate a interfeței sistemului de drept românesc cu dreptul comunitar*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 4/2008
12. **Duculescu, Victor**, *Dimensiunea europeană a reformei constituționale din România*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 2/2003
13. **Dușcă, Anca Ileana, Bischin, Robert**, *Schema-cadru a hotărârilor Curții de Justiție a Comunităților Europene. Discuție pe marginea hotărârii CJCE în cauza Jipa*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 1/2009
14. **Gâlcă, Mihai Iulian, Sorescu, Laurențiu**, *Considerații generale cu privire la compatibilitatea taxei de primă înmatriculare cu dreptul comunitar*, Revista română de Drept comunitar nr. 2/2007
15. **Groza, Anamaria, Bischin, Robert**, *Regulamentul comunitar - o analiză din perspectiva principiilor aplicării dreptului comunitar*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 4/2009
16. **Kellermann, Alfred E.**, *The Irish Referendum on the Lisbon Treaty. Do Governments of EU Member States have to comply with loyalty and solidarity obligations deriving from art. 10 EC and 11.2 EU Treaty ?*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 2/2008
17. **Nicolescu, Cristina Mihaela**, *Jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene cu privire la prioritatea de aplicare a dreptului comunitar asupra dreptului intern al statelor membre*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 4/2008
18. **Popescu, Andrei**, *Aspecte specifice referitoare la aplicabilitatea actelor comunitare de drept derivat*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 5/2008
19. **Popescu, Corneliu-Liviu**, *Notă la decizia Curții Constituționale nr. 308/2003*, Revista Dreptul nr. 7/2003
20. **Popescu, Corneliu-Liviu**, *Controlul constituționalității tratatelor internaționale*, Revista Dreptul nr. 11/2005
21. **Popescu, Corneliu-Liviu**, *Comentariu la decizia Curții Constituționale nr. 308/2006*, Curierul Judiciar nr. 6/2006
22. **Savu, Tiberiu**, *Obiectivele și competențele Uniunii Europene consacrate de Tratatul de la Lisabona*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 1/2008
23. **Tănăsescu, Elena Simina**, *Comentariu la decizia Curții Constituționale nr. 59/2007*, Curierul Judiciar nr. 5/2007
24. **Tănăsescu, Elena Simina**, *Despre constituționalizarea dreptului european*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 2/2008
25. **Toader, Camelia**, *Constituționalizarea dreptului comunitar. Rolul Curții de justiție a Comunităților Europene*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 2/2008

26. **Ținca, Ovidiu**, *Jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene referitoare la principiul cooperării loiale între statele membre și instituțiile comunitare*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 3/2007
27. **Ținca, Ovidiu**, *Efectul direct al dreptului comunitar*, Revista Dreptul nr. 11/2007
28. **Ungur, Dănuș Cornel**, *Taxa specială plătită la prima înmatriculare a autoturismelor în România și incompatibilitatea acesteia cu dreptul comunitar*, Revista Română de Drept comunitar nr.2/2007
29. **Vedinaș, Verginia**, *Principiile dreptului comunitar consacrate în Constituția României revizuită și republicată*, Revista Română de Drept Comunitar nr. 3/2006
30. **Zigmund, Levana**, *Efectul direct al dreptului comunitar. Implicații asupra taxei speciale pentru autoturisme*, Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 1/2007

III. Materiale publicate în cadrul centrelor academice

A. Centre academice din străinătate

1. **Betlem, Gerrit**, *The Doctrine of Consistent interpretation. Managing Legal Uncertainty*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinssen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002
2. **Bleckmann, Albert**, *L'Applicabilité Directe du Droit Communautaire*, în *Les Recours des Individus devant les Instances Nationales en Cas de Violation du Droit Européen*, publicată de Institut d'Études Européennes, Université Libre de Bruxelles, Larcier, Bruxelles, 1978
3. **Boch, Christine**, *The Iroquois at the Kirchberg; or, some Naïve Remarks on the Status and Relevance of Direct Effect - Dual Vigilance Revisited*, în Jean Monnet Working Papers nr. 6/1999, publicat de Jean Monnet Center for International and Regional Economic Law & Justice, NYU School of Law
4. **Colgan, Daniel**, *Triangular Situations: the Coup de Grâce for the Denial of Horizontal Effect of Community Directives*, European Public Law, vol. 8, nr. 4, 2002, publicată de Institute of European Public Law, The University of Hull
5. **De Visscher, Paul**, *Les tendances internationales des constitutions modernes*, în *Recueil des Cours*, Académie de droit international de La Haye, 1952
6. **Eijsbouts, Tom**, *In praise of a Capital Doctrine of EU Law*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinssen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002
7. **Engstrom, Johanna**, *The Europeanisation of Remedies and Procedures through Judge-made Law – Can a Trojan Horse Achieve Effectiveness?*, European University Institute, Teză de doctorat, Florența, 2009
8. **Jans, Jan H., Prinssen, Jolande M.**, *Direct Effect: Convergence or Divergence? A Comparative Perspective*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinssen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002

9. **Kovar, Robert**, *La contribution de la Cour de Justice à l'édification de l'ordre juridique communautaire*, Collected Courses of the Academy of European Law, vol. IV, cartea I, 1995, European University Institute, Florența

10. **Kutscher, Hans**, *Methods of Interpretation as Seen by a Judge at the Court of Justice*, Judicial and Academic Conference, 27-28 September 1976, Luxemburg, 1976

11. **Louis, Jean-Victor**, *Les règlements de la Communauté économique européenne. Thèses et travaux juridiques*, Institut d'Études Européennes, Université Libre de Bruxelles, Presses Universitaires de Bruxelles, Bruxelles, 1969

12. **Nollkaemper, André**, *The Direct Effect of Public International Law*, în *Direct Effect. Rethinking a Classic of EC Legal Doctrine*, Jolande M. Prinssen, Annette Schrauwen (editori), The Hogendorp Papers, Proceedings of the Annual Colloquium of the G. K. van Hogendorp Centre for European Constitutional Studies, Europa Law Publishing, Groningen, 2002

13. **O'Keefe, David**, *General Course in European Community Law. The individual and European Law*, Collected Courses of the Academy of European Law, vol. V, cartea I, European University Institute, Florența, 1994

14. **Sebba, Ilan**, *The Doctrine of "Direct Effect": A Malignant Disease of Community Law*, în *Legal Issues of European Integration*, publicat în Law Review of the Europa Instituut, Universitatea din Amsterdam

15. **Tesauro, Giuseppe**, *Les sanctions pour le non-respect d'une obligation découlant du droit communautaire par les Etats membres*, în *Schriftenreihe der Europäischen Rechtsakademie Trier*, Bundesanzeiger, 1996, Band 12, editată de Academia Europeană de Drept Trier

16. **Timmermans, Christiaan**, *Application of Community Law by National Courts: (Limits to) Direct Effect and Supremacy*, în *European Ambitions of the National Judiciary*, editată de Rosa H.M. Jansen, Dagmar A.C. Koster, Reinier F.B. Van Zutphen, în cadrul Dutch Training and Study Centre for the Judiciary, Sichtung Studiecentrum Rechtspleging, Kluwer Law International, 1997

17. **Van Gerven, Walter**, *From "direct effect" to "effective judicial protection"*, în *Schriftenreihe der Europäischen Rechtsakademie Trier*, Bundesanzeiger, Band 12, editată de Academia Europeană de Drept, Trier, 1996

B. Centre academice române

1. **Bercea, Raluca**, *Exigențe ale aderării României la Uniunea Europeană. Loialitatea în dreptul comunitar*, în vol. Conferinței naționale *Dreptul român și integrarea europeană*, Institutul de Studii Juridice al Academiei Române, București, 2003

2. **Costaș, Cosmin Flavius**, *Incompatibilitatea succesivă a reglementărilor privind taxa auto cu dreptul comunitar*, prezentat la Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Centrul de Studii de Drept European, cu ocazia colocviului „Taxa auto din perspectiva dreptului comunitar”, București, 20 martie 2009

3. **Lache, Minodora**, *Dreptul comunitar – o nouă tipologie juridică*, Teză de doctorat, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2008

4. **Petrescu, Oana-Măriuca**, *Regulile de procedură aplicabile în fața instanțelor Uniunii Europene*, Teză de Doctorat, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2010

5. **Stănilă, S. I.**, *Câteva aspecte ale revizuirii Constituției României*, în *Reformele administrative și judiciare în perspectiva integrării europene*, Secțiunea pentru științe juridice și administrative, Caietul Științific nr. 6/2004 al Institutului de Științe Administrative Paul Negulescu

6. **Ștefan, Tudorel**, *Efectele dreptului comunitar asupra ordinii juridice interne: Rolul judecătorului național*, Revista Themis nr. 1/2005, editată de Institutul Național al Magistraturii

7. **Toader, Camelia**, *Rolul judecătorului în integrarea europeană*, „Studii de drept românesc” nr.1-2/2002, Sesiunea științifică din 23 martie 2001 a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, cu tema „Dreptul și integrarea europeană”

IV. Legislație

A. Legislație a Uniunii Europene

a. Legislație primară

1. Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, semnat la Paris, la 18.04.1951, intrat în vigoare la 23.07.1952

2. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene și Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM), semnate la Roma, la 25.03.1957, intrate în vigoare la 01.01.1958

3. Convenția cu privire la anumite instituții comune, semnată la Roma, la 25.03.1957, intrată în vigoare la 01.01.1958

4. Tratatul de instituire a unui Consiliu unic și a unei Comisii unice ale Comunităților Europene, semnat la Bruxelles, la 08.04.1965, intrat în vigoare la 01.07.1967

5. Protocolul unic cu privire la imunități și privilegii, semnat la Bruxelles, la 08.04.1965, intrat în vigoare la 01.01.1967

6. Tratatul de modificare a unor dispoziții bugetare ale Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a Tratatului de instituire a unui Consiliu unic și a unei Comisii unice ale Comunităților Europene, semnat la Luxemburg, la 22.04.1970, intrat în vigoare la 01.01.1971

7. Decizia din 21.04.1970, cu privire la înlocuirea contribuțiilor financiare prin resurse proprii Comunităților, intrată în vigoare la 01.01.1971, înlocuită prin Decizia din 07.05.1985, ulterior prin Decizia din 24.06.1988 și ulterior prin Decizia din 31.12.1994

8. Tratatul și Actele cu privire la aderarea Regatului Danemarcei, a Irlandei și a Regatului Unit al Marii Britanii, semnate la Bruxelles, la 22.01.1972, intrate în vigoare la 01.01.1973

9. Tratatul de modificare a anumitor dispoziții financiare ale Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și ale Tratatului de instituire a unui Consiliu unic și a unei Comisii unice ale Comunităților Europene, semnat la Bruxelles, la 22.07.1975, intrat în vigoare la 01.06.1977

10. Decizia din 20.09.1976, cu privire la alegerea reprezentanților Adunării prin sufragiu universal direct, intrată în vigoare la 01.07.1978

11. Tratatul și Actul cu privire la aderarea Republicii Elene, semnate la Atena, la 28.05.1979, intrate în vigoare la 01.01.1981

- 12.* Tratatul și Actul cu privire la aderarea Regatului Spaniei și a Republicii Portugheze, semnate la Madrid și Lisabona, la 12.06.1985, intrate în vigoare la 01.01.1986
- 13.* Actul unic european, semnat la Luxemburg și Haga, la 17 și 28.02.1986, intrat în vigoare la 01.07.1987
- 14.* Tratatul privind Uniunea Europeană, semnat la Maastricht, la 07.02.1992, intrat în vigoare la 01.11.1993
- 15.* Tratatul și Actul cu privire la aderarea Republicii Austria, a Republicii Finlanda și a Regatului Suediei, semnate în Corfu, la 24.06.1994, intrate în vigoare la 01.01.1995
- 16.* Tratatul de la Amsterdam de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană, a Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a altor acte conexe, semnat la Amsterdam, la 02.10.1997, intrat în vigoare la 01.05.1999
- 17.* Tratatul de la Nisa de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană, a Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a anumitor acte conexe, semnat la Nisa, la 26.02.2001, intrat în vigoare la 01.02.2003
- 18.* Tratatul și Actul de aderare a celor 10 state din Europa Centrală și de Est la Uniunea Europeană, semnate la Atena, la 16.04.2003, intrate în vigoare la 01.05.2004
- 19.* Tratatul și Actul de aderare a Bulgariei și României la Uniunea Europeană, semnate la Luxemburg, la 25.04.2005, intrate în vigoare la 01.01.2007
- 20.* Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, la 13.12.2007, intrat în vigoare la 01.12.2009
- 21.* Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, intrat în vigoare la 01.12.2009
- 22.* Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, intrată în vigoare la 01.12.2009

b. Legislație secundară

- 1.* Regulamentul Consiliului nr. 19/62 din 04.04.1962 privind organizarea graduală a pieței comune de cereale, publicat în J.O.C.E. nr. 30 din 20.04.1962, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
- 2.* Regulamentul Consiliului nr. 20/62 din 04.04.1962 privind organizarea graduală a pieței comune în sectorul cărnii de porc, publicat în J.O.C.E. nr. 30 din 20.04.1962, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
- 3.* Regulamentul Consiliului nr. 14/64 din 05.02.1964 privind stabilirea progresivă a pieței comune a cărnii de vită și vițel, publicat în J.O.C.E. nr. 34 din 27.02.1964, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
- 4.* Regulamentul Consiliului nr. 120/67 din 13.06.1967 privind organizarea comună a pieței de cereale, publicat în J.O.C.E. nr. 117 din 19.06.1967, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
- 5.* Regulamentul Consiliului nr. 121/67 din 13.06.1967 privind organizarea comună a pieței cărnii de porc, publicat în J.O.C.E. nr. 117 din 19.06.1967, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
- 6.* Regulamentul Consiliului nr. 234/68 din 27.02.1968, de stabilire a organizării comune a piețelor în sectorul plantelor vii și al produselor de floricultură, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 55 din 02.03.1968, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare

7. Regulamentul Consiliului nr. 259/68 din 29.02.1968 privind statutul funcționarilor Comunităților Europene, precum și regimul aplicabil celorlalți agenți ai Comunităților și instituind măsuri speciale aplicabile temporar funcționarilor Comisiei, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 56 din 04.03.1968, cu modificările ulterioare
8. Regulamentul Comisiei nr. 1767/68 din 06.11.1968 privind sistemul de fixare a unor prețuri minime pentru exportul către statele terțe a semințelor de flori, bulbilor și tuberculilor, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 271 din 07.11.1968, cu modificările ulterioare
9. Regulamentul Consiliului nr. 1975/69 din 06.10.1969 instituind un sistem de premiere pentru tăierea vacilor și reținerea de la pătrunderea pe piață a laptelui și produselor din lapte, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 252 din 08.10.1969, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin ajungere la termen
10. Regulamentul Comisiei nr. 2195/69 din 04.11.1969 instituind norme de aplicare a sistemului de premiere pentru tăierea vacilor și reținerea de la pătrunderea pe piață a laptelui și produselor din lapte, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 278 din 05.11.1969, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin ajungere la termen
11. Regulamentul Consiliului nr. 1463/70 din 20.07.1970 privind introducerea de echipament de înregistrare în transportul rutier, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 289 din 26.10.1974, cu modificările ulterioare
12. Regulamentul Consiliului nr. 1035/72 din 18.05.1972 privind organizarea comună a pieței de fructe și legume, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 118 din 20.05.1972, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
13. Regulamentul Comisiei nr. 369/75 din 10.02.1975 instituind, cu privire la campania de comercializare 1975/1976, prețuri minime pentru exportul către statele terțe a anumitor semințe de flori, bulbi și tuberculi, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 41 din 15.02.1975, ieșit din vigoare prin ajungere la termen
14. Regulamentul Consiliului nr. 3295/94 din 22.12.1994 instituind măsuri privind intrarea în Comunitate, exportul și re-exportul din Comunitate a anumitor bunuri, cu încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 97 din 18.4.1996, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
15. Regulamentul Consiliului nr. 2200/96 din 28.10.1996 privind organizarea comună a pieței de fructe și legume, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 297 din 21.11.1996, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
16. Regulamentul Consiliului nr. 1347/2000 din 29.05.2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 160 din 30.06.2000, cu modificările ulterioare, ieșit din vigoare prin abrogare
17. Regulamentul Consiliului nr. 44/2001 din 22.12.2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială, publicat J.O.C.E. seria L nr. 12 din 16.01.2001, cu modificările ulterioare
18. Regulamentul Consiliului nr. 2201/2003 din 27.11.2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 338 din 23.12.2003, cu modificările ulterioare
19. Directiva Consiliului nr. 63/340 din 31.05.1963 referitoare la abolirea restricțiilor privitoare la plățile aferente serviciilor prestate, publicată în J.O.C.E. nr. 86 din 10.06.1963, ieșită din vigoare prin ajungere la termen
20. Directiva Consiliului nr. 64/220 din 25.02.1964 referitoare la eliminarea restricțiilor existente, în materia dreptului de stabilire și a liberei prestări a serviciilor, la intrarea și rămânerea cetățenilor statelor membre

în altă țară din Comunitate, publicată în J.O.C.E. nr. 56 din 04.04.1964, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin atingere la termen

21. Directiva Consiliului nr. 64/221 din 25.02.1964 privind coordonarea măsurilor speciale referitoare la deplasarea și șederea cetățenilor străini, măsuri justificate din motive de ordine publică, de siguranță publică și de sănătate publică, publicată în J.O.C.E. nr. 56 din 04.04.1964, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

22. Directiva Consiliului nr. 67/227 din 11.04.1967 privind armonizarea legislațiilor statelor membre privind taxele asupra cifrei de afaceri, publicată în J.O.C.E. nr. 71 din 14.04.1967, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

23. Directiva Consiliului nr. 68/151 din 09.03.1968 de coordonare, în vederea echivalării, a garanțiilor impuse societăților în statele membre, în sensul art. 58 al doilea paragraf din Tratat, pentru protejarea intereselor asociațiilor sau terților, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 65 din 14.03.1968, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

24. Directiva Consiliului nr. 73/148 din 21.05.1973 referitoare la eliminarea restricțiilor existente, în materia dreptului de stabilire și a liberei prestări a serviciilor, la intrarea și rămânerea cetățenilor statelor membre în altă țară din Comunitate, publicată J.O.C.E. seria L nr. 172 din 28.06.1973, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

25. Directiva Consiliului nr. 75/442 din 15.07.1975 referitoare la deșeuri, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 194 din 25.7.1975, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

26. Directiva Consiliului nr. 76/207 din 09.02.1976 privind implementarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la angajare, instruire și promovare profesională, precum și condiții de muncă, publicată J.O.C.E. seria L nr. 39 din 14.02.1976, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

27. Directiva Consiliului nr. 77/388 din 17.05.1977 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la taxele asupra cifrelor de afaceri, publicată J.O.C.E. seria L nr. 145 din 13.06.1977, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

28. Directiva Consiliului nr. 80/779 din 15.07.1980 privind valorile limită de calitate a aerului și valorile recomandate pentru dioxidul de sulf și particulele în suspensie, publicată J.O.C.E. seria L nr. 229 din 30.08.1980, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

29. Directiva Consiliului nr. 80/987 din 20.10.1980 referitoare la armonizarea legislațiilor statelor membre privind protecția salariaților în cazul insolvenței angajatorului, publicată J.O.C.E. seria L nr. 283 din 28.10.1980, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

30. Directiva Consiliului nr. 83/189 din 28.03.1983 privind stabilirea unei proceduri pentru furnizarea de informații în domeniul standardelor și reglementărilor tehnice, publicată J.O.C.E. seria L nr. 109 din 26.04.1983, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

31. Directiva Consiliului nr. 85/337 din 27.06.1985 privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător a anumitor proiecte publice și private, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 175 din 05.07.1985, cu modificările ulterioare

32. Directiva Consiliului nr. 85/577 din 20.12.1985 privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 372 din 31.12.1985

33. Directiva Consiliului nr. 85/649 din 31.12.1985 privind interdicția utilizării anumitor substanțe cu efect hormonal în creșterea animalelor, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 382 din 31.12.1985, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin ajungere la termen

34. Directiva Consiliului nr. 86/653 din 18.12.1986 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la agenții comerciali independenți, publicată J.O.C.E. seria L nr. 382 din 31.12.1986, cu modificările ulterioare

35. Directiva Consiliului nr. 90/435 din 23.07.1990 privind regimul fiscal comun aplicabil societăților mamă și filialelor din state membre diferite, publicată J.O.C.E. seria L nr. 225 din 20.08.1990, cu modificările ulterioare

36. Directiva Consiliului nr. 90/531 din 17.09.1990 privind procedura aplicabilă de entitățile care activează în domeniile apei, energiei, transportului și telecomunicațiilor, publicată J.O.C.E. seria L nr. 297 din 29.10.1990, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

37. Directiva Consiliului nr. 92/43 din 21.05.1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată J.O.C.E. seria L nr. 206 din 22.07.1992, cu modificările ulterioare

38. Directiva Consiliului nr. 1999/70 din 28.06.1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP, publicată J.O.C.E. seria L nr. 175 din 10.07.1999, cu modificările ulterioare

39. Directiva Parlamentului European și a Consiliului nr. 2003/55 din 26.06.2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE, publicată J.O.C.E. seria L nr. 176 din 15.07.2003, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare

40. Directiva Parlamentului European și Consiliului nr. 2004/38 din 29.04.2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE, publicată în

J.O.C.E. seria L nr. 158 din 30.04.2004, cu modificările ulterioare

41. Decizia Consiliului nr. 65/271 din 13.05.1965 privind armonizarea anumitor prevederi care afectează concurența în transportul pe calea ferată, rutier și pe apă, publicată în J.O.C.E. nr. 88 din 24.05.1965, ieșită din vigoare prin ajungere la termen

42. Decizia Consiliului nr. 66/455 din 28.07.1966 care autoriza Italia să crească taxele aplicabile anumitor importuri de carne de vițel și de vită din statele terțe, publicată în J.O.C.E. nr. 144 din 05.08.1966

43. Decizia Comisiei nr. 66/474 din 28.07.1966 impunând Republicii Italiene abolirea unor măsuri protective privind bovinele adulte și vițelii, publicată în J.O.C.E. nr. 153 din 23.08.1966, ieșită din vigoare prin ajungere la termen

44. Decizia Comisiei nr. 86/509 din 21.05.1986 privind ajutorul acordat de Republica Federală Germană și Landul Bavariei unui producător de poliamidă și poliester cu sediul în Deggendorf, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 300 din 24.10.1986

45. Decizia Consiliului nr. 86/283 din 30.06.1986 privind asocierea țărilor și teritoriilor de peste mare la C.E.E., publicată în J.O.C.E. seria L nr. 385 din 31.12.1986, ieșită din vigoare prin ajungere la termen

46. Decizia Consiliului nr. 88/408 din 15.06.1988 privind nivelul redevenței susceptibile a fi percepute cu ocazia inspecțiilor și controalelor sanitare privind carnea proaspătă, conform directivei 85/73/CEE, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 194 din 22.07.1988, cu modificările ulterioare, ieșită din vigoare prin abrogare
47. Decizia cadru a Consiliului nr. 2001/220/JAI din 15.03.2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 82 din 22.03.2001
48. Decizia nr. 234/2002/CECA a reprezentanților guvernelor statelor membre reuniți în Consiliu din 27.02.2002 cu privire la consecințele financiare ale expirării Tratatului C.E.C.O. și la Fondul de cercetare pentru cărbune și oțel, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 79 din 22.03.2002
49. Recomandarea Consiliului din 27.03.2007 privind actualizarea în 2007 a orientărilor generale ale politicilor economice ale statelor membre și ale Comunității și aplicarea politicilor de ocupare a forței de muncă ale statelor membre, publicată în J.O.C.E. seria L nr. 92 din 03.04.2007
50. Avizul Comisiei din 25.09.1978 adresat guvernului irlandez în conformitate cu art. 18 din Regulamentul Consiliului nr. 543/69 din 25.03.1969, relativ la armonizarea anumitor dispoziții în domeniul transporturilor rutiere, publicat în J.O.C.E. seria L nr. 281 din 06.10.1978
51. Rezoluția Parlamentului European din 15.11.2007 privind aplicarea Directivei 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora
52. Rezoluția Parlamentului European din 02.04.2009 referitoare la aplicarea Directivei 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, publicată în J.O.C.E. seria C nr. 137 E din 27.05.2010
53. Rapport explicatif du Secrétariat General du Conseil sur la simplification des traités communautaires, publicat în J.O.C.E. seria C nr. 353/1 din 20.11.1997

B. Legislație internațională

1. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, încheiată la Roma, la 04.11.1950
2. Protocolul nr. 1 adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, încheiat la Paris, la 20.03.1952
3. Protocolul nr. 4 adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, încheiat la Strasbourg, la 16.09.1963
4. Protocolul nr. 6 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, încheiat la Strasbourg, la 28.04.1983
5. Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, încheiat la Strasbourg, la 22.11.1984
6. Convenția cu privire la relațiile consulare, încheiată la Viena, la 24.04.1963
7. Convenția europeană în materia adopției de copii, încheiată la Strasbourg, la 24.04.1967
8. Convenția cu privire la dreptul tratatelor, încheiată la Viena, la 23.05.1969
9. Convenția de la Haga din 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, încheiată la Haga, la 25.10.1980

10. Raportul explicativ la Convenția de la Haga din 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, elaborat de Elisa Pérez-Vera în 1980

11. Recomandarea de Comitetului de Miniștri din cadrul Consiliului Europei din 12.05.2004

C. Legislație națională

a. Legislație națională română

1. Constituția României, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 767 din 31/10/2003
2. Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 245 din 01/10/1992, cu modificările ulterioare
3. Legea nr. 100/1992 pentru aderarea României la Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 243 din 30/09/1992
4. Legea nr. 15/1993 pentru aderarea României la Convenția europeană în materia adopției de copii, încheiată la Strasbourg la 24.04.1967, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 67 din 31/03/1993
5. Legea nr. 87/1998 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 25/1997 cu privire la adopție, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 168 din 29/04/1998
6. Legea nr. 429/2003 de revizuire a Constituției României, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 758 din 29/10/2003
7. Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 927 din 23/12/2003, cu modificările ulterioare
8. Legea gazelor nr. 351/2004, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 679 din 28/07/2004, cu modificările ulterioare
9. Legea nr. 369/2004 privind aplicarea Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980, la care România a aderat prin Legea nr. 100/1992, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 888 din 29/09/2004
10. Legea nr. 157/2005 pentru ratificarea Tratatului dintre Reg. Belgiei, R. Cehă, Reg. Danemarcei, R. Federală Germania, R. Estonia, R. Elenă, Reg. Spaniei, R. Franceză, Irlanda, R. Italiană, R. Cipru, R. Letonia, R. Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, R. Ungară, R. Malta, Regatul Țărilor de Jos, R. Austria, R. Polonă, R. Portugheză, R. Slovenia, R. Slovacă, R. Finlanda, Reg. Suediei, Reg. Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (state membre ale UE) și R. Bulgaria și România privind aderarea R. Bulgaria și a României la UE, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 465 din 01/06/2005
11. Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 682 din 29/07/2005, cu modificările ulterioare
12. Legea nr. 13/2008 pentru ratificarea Tratatului de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona la 13 decembrie 2007, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 107 din 12/02/2008
13. Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 409 din 10/06/2011

14. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 25/1997 cu privire la adopție, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 120 din 12/06/1997, cu modificările ulterioare

15. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 102/2005 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 646 din 21/07/2005, cu modificările ulterioare

16. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 50/2008 pentru instituirea taxei pe poluare pentru autovehicule, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 327 din 25/04/2008, cu modificările ulterioare

b. Legislație națională străină

Belgia

1. Legea din 22.12.1957 privind aderarea Belgiei la Comunitățile Economice Europene

Danemarca

1. Legea din 11.10.1972 asupra aderării Danemarcei la Comunitățile Economice Europene

Irlanda

1. European Communities Act din 1972 (Legea privind Comunitățile Europene)

Italia

1. Legea nr. 330/15.06.1950 privind impunerea unor taxe administrative și taxe statistice asupra importurilor din alte state membre sau state terțe și decretele de punere în aplicare nr. 723/26.06.1965 și nr. 1339/21.12.1961
2. Legea din 14.10.1957 privind aderarea Italiei la Comunitățile Economice Europene
3. Legea nr. 935/26.10.1971 privind aplicarea regulamentelor comunitare în sectorul zootehnic și în sectorul produselor lactate și decretele de punere în aplicare din 22.03.1972 și 27.03.1972

Franța

1. Constituția franceză din 1946
2. Constituția franceză din 1958, cu amendamentele ulterioare
3. Legea din 02.08.1957 de ratificare a Tratatului C.E.E. și decretul de aplicare din 28.01.1958

Germania

1. Legea din 27.07.1957 privind aderarea Germaniei la Comunitățile Economice Europene

Marea Britanie

1. European Communities Act din 17.10.1972 (Legea privind Comunitățile Europene)
2. National Health Service Act (Legea națională privind serviciile de sănătate) din 1977
3. Merchant Shipping Act (Legea navigației comerciale) din 1988

Statele Unite ale Americii

1. Constituția S.U.A.

V. Jurisprudență

A. Jurisprudență a Uniunii Europene

1. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.12.1957, *Société des Usines à tubes de la Sarre c. Înalta Autoritate a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, cauzele conexate C-1/57 și 14/57
2. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 14.12.1962, *Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes ș. a. C. Consiliul Comunității Economice Europene*, cauzele conexate C-16/62 și C-17/62
3. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 05.02.1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62
4. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.07.1964, *Flaminio Costa c. E.N.E.L.*, C-6/64
5. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 16.06.1966, *Compagnie des forges de Châtillon, Commentry & Neuves-Maisons c. High Authority of the ECSC*, C-54/65
6. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 16.06.1966, *Alfons Lütticke GmbH c. Hauptzollamt Sarrelouis*, C-57/65
7. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 03.04.1968, *Firma Molkerei-Zentrale/Hauptzollamt Paderborn*, C-28/67
8. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.04.1968, *Fink-Frucht GmbH c. Hauptzollamt München-Landsbergerstrasse*, C-27/67
9. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 19.12.1968, *Societatea pe acțiuni Salgoil c. Ministerul de Comerț Exterior al Republicii Italiene*, C-13/68
10. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.02.1969, *Walt Wilhelm ș.a. c. Bundeskartellamt*, C-14/68
11. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 06.10.1970, *Franz Grad c. Finanzamt Traunstein*, C-9/70
12. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.12.1970, *Internationale Handelsgesellschaft mbH c. Einfuhr - und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, C-11/70
13. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.12.1970, *Otto Scheer c. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, C-30/70
14. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.12.1970, *Spa SACE c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-33/70
15. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.03.1971, *Deutsche Tradax GmbH c. Einfuhr-und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, C-38/1970
16. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 14.07.1971, *Ministerul Public Luxemburghez c. Madeleine Muller, Veuve J. P. Hein ș.a.*, C-10/71

17. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 14.12.1971, *Politi S.A.S. c. Ministerul de Finanțe al Republicii Italiene*, C-43/71
18. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.05.1972, *Orsolina Leonesio c. Ministero dell'agricoltura e foreste*, C-93/71
19. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.02.1973, *Comisia c. Italia*, C-39/72
20. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.10.1973, *Fratelli Variola S.p.A. c. Amministrazione italiana delle Finanze*, C-34/73
21. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.10.1973, *Rewe-Zentralfinanz eGmbH c. Direktor der Landwirtschaftskammer Westfalen-Lippe*, C-39/73
22. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.10.1973, *Carl Schlüter c. Hauptzollamt Lörrach*, C-9/73
23. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.05.1974, *Hauptzollamt Bielefeld c. König*, C-185/73
24. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 21.06.1974, *Jean Reyners c. Belgian State*, C-2/74
25. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 03.12.1974, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen c. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*, C-33/74
26. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.12.1974, *Yvonne van Duyn c. Home Office*, C-41/74
27. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 12.12.1974, *B.N.O. Walrave, L.J.N. Koch c. Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie și Federación Española Ciclismo*, C-36/74
28. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 18.11.1975, *SPA Unil-It c. Administration Des Finances De L'état*, C-30/75
29. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 03.02.1976, *Ministerul Public c. Flavia Manghera ș.a.*, C-59/75
30. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 08.04.1976, *Gabrielle Defenne c. Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, C-43/75
31. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 08.04.1976, *Jean Noël Royer*, C-48/75
32. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 01.02.1977, *Verbond van Nederlandse Ondernemingen c. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen*, C-51/76
33. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 02.02.1977, *Amsterdam Bulb BV c. Produktschap voor Siergewassen*, C-50/76
34. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.03.1977, *Iannelli & Volpi SpA c. Ditta Paolo Meroni*, C-74/76
35. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.03.1977, *Steinike & Weinlig c. Republicii Federale Germania*, C-78/76
36. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 23.11.1977, *Enka BV c. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen Arnhem*, C-38/77
37. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 09.03.1978, *Amministrazione delle Finanze dello Stato c. Simmenthal SpA*, C-106/77
38. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.04.1978, *Comisia Comunităților Europene c. Republicii Italiene*, C-100/77
39. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 30.11.1978, *Francesco Bussone c. Ministro dell'agricoltura e foreste*, C-31/78
40. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.02.1979, *Comisia c. Italia*, C-163/78
41. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 08.03.1979, *Salumificio di Cornuda SpA c. Amministrazione delle Finanze dello Stato*, C-130/78
42. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 05.04.1979, *Proceduri penale c. Tulio Ratti*, C-148/78
43. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.09.1979, *Comisia Comunităților Europene c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, C-128/1978

44. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 27.09.1979, *SpA Eridania-Zuccherifici nazionali and SpA Società Italiana per l'Industria degli Zuccheri c. Ministerul Agriculturii și Pădurilor, Ministerul Industriei, Comerțului și Meșteșugurilor și SpA Zuccherifici Meridionali*, C-230/78
45. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.10.1979, *Republica Franceză c. Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, C-141/78
46. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 06.05.1980, *Comisia Comunităților Europene c. Regatului Belgiei*, C-102/79
47. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.05.1980, *Regina c. Secretary of State for Home Affairs, ex parte Mario Santillo*, C-131/79
48. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.07.1980, *Anne Marty SA c. Estée Lauder SA*, C-37/79
49. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.01.1981, *Dansk Supermarked A/S c. A/S Imerco*, C-58/80
50. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 20.10.1981, *Comisia c. Regatul Belgiei*, C-137/80
51. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 18.11.1981, *Ursula Becker c. Finanzamt Munster - Innstandt*, C-8/81
52. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 19.01.1982, *Ursula Becker c. Finanzamt Munster - Innstandt*, C-8/81
53. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 25.05.1982, *Comisia c. Țările de Jos*, C-96/81
54. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.05.1982, *Comisia Comunităților Europene c. Regatului Belgiei*, C-149/79
55. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.07.1982, *Felicitas Rickmers - Linie KG & Co. c. Finanzamt für Verkehrssteuem*, C-270/81
56. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 06.10.1982, *Cilfit c. Ministerul Sănătății*, C-283/81
57. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.03.1983, *Comisia c. Italia*, C-145/82
58. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.09.1983, *Vincent Rodolphe Auer c. Ministerul Public*, C-271/82
59. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.12.1983, *Apple and Pear Development Council c. K.J. Lewis Ltd*, C-222/82
60. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.04.1984, *Sabine von Colson și Elisabeth Kamann c. Land Nordrhein-Westfalen*, C-14/83
61. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.04.1984, *Dorit Harz c. Deutsche Tradax GmbH*, C-79/83
62. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 09.10.1984, *Robert Adam ș.a. c. Comisia Comunităților Europene*, cauzele conexe C-80/81 la 83/81 și C-182/82 la 185/82
63. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.01.1985, *Association des Centres distributeurs Édouard Leclerc ș.a. c. SARL "Au blé vert" ș.a.*, C-229/83
64. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.03.1985, *Regatul Țărilor de Jos și Leeuwarder Papierwarenfabriek BV c. Comisia Comunităților Europene*, cauzele conexe C-296/82 și C-318/82
65. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 23.05.1985, *Comisia c. Germania*, C-29/84
66. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.02.1986, *M. Helen Marshall c. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, C-152/84
67. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 23.04.1986, *Parti écologiste „Les Verts” c. Parlamentul European*, C-294/83
68. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.05.1986, *Marguerite Johnston c. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84
69. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.02.1987, *Deutz und Geldermann, Sektellerei Breisach (Baden) GmbH c. Consiliul Comunităților Europene*, C-26/86

70. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.05.1987, *Comisia c. Italia*, C-184/85
71. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.05.1987, *Cooperativa Co-Frutta Srl c. Amministrazione delle finanze dello Stato*, C-193/85
72. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 21.05.1987, *Albako Margarinefabrik Maria von der Linde GmbH & Co. KG c. Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung*, C-249/85
73. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.06.1987, *Pretore di Salò*, C-14/86
74. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.09.1987, *Comisia c. Olanda*, C-291/84
75. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 29.09.1987, *Gimenez Zaera*, C-26/86
76. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 08.10.1987, *Proceduri penale c. Kolpinghuis Nijmegen BV*, C-80/86
77. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 23.02.1988, *Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord c. Consiliu*, C-68/86
78. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 03.03.1988, *Comisia c. Italia*, C-116/86
79. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.05.1988, *Fernand Watgen c. Caisse de Pension des Employes prives*, C-64/85
80. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.07.1988, *Direct Cosmetics Ltd și Laughtons Photographs Ltd c. Commissioners of Customs and Excise*, C-138/86
81. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 20.09.1988, *Gebroeders Beentjes BV c. Staat der Nederlanden*, C-31/87
82. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 02.02.1989, *Comisia c. Italia*, C-22/87
83. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.06.1989, *Fratelli Costanzo SpA c. Comune di Milano*, C-103/88
84. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 09.09.1989, *Comisia c. Germania*, C-217/97
85. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.12.1989, *Salvatore Grimaldi c. Fonds des maladies professionnelles*, C-322/88
86. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.05.1990, *Comune di Carpaneto Piacentino ș.a. c. Ufficio provinciale imposta sul valore aggiunto di Piacenza*, C-4/89
87. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.05.1990, *Douglas Harvey Barber c. Guardian Royal Exchange Assurance Group*, C-262/88
88. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 12.07.1990, *A. Foster ș.a. c. British Gas plc.*, C-188/89
89. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.11.1990, *Marleasing SA c. La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, C-106/89
90. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 12.12.1990, *Peter Kaefer și Andréa Procacci c. Statul Francez*, cauzele conexate C-100/89 și C-101/89
91. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.01.1991, *Alsthom Atlantique*, C-339/89
92. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.05.1991, *Nakajima All Precision Co. Ltd c. Consiliu*, C-69/89
93. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 30.05.1991, *Comisia c. Germania (TA Luft)*, C-361/88
94. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.07.1991, *A. Verholen ș.a. c. Sociale Verzekeringsbank Amsterdam*, cauzele conexate C-87/90 până la C-89/90
95. **C.J.C.E.**, Hotărârea din 19.11.1991, *Andrea Francovich și Danila Bonifaci ș.a. c. Italia*, cauzele reunite C-6/90 și C-9/90

96. C.J.C.E., Hotărârea din 07.04.1992, *Comisia Comunităților Europene c. Republicii Elene*, C-45/91
97. C.J.C.E., Hotărârea din 10.11.1992, *Hansa Fleisch Ernst Mundt GmbH & Co. KG c. Landrat des Kreises Schleswig-Flensburg*, C-156/91
98. C.J.C.E., Hotărârea din 17.11.1992, *Comisia c. Irlanda*, C-235/91
99. C.J.C.E., Hotărârea din 26.01.1993, *Telemarsicabruzzo SpA ș.a. c. Circostel, Ministero delle Poste e Telecomunicazioni și Ministero della Difesa*, cauzele conexate C-320/90, C-321/90 și C-322/90
100. C.J.C.E., Hotărârea din 02.08.1993, *M. Helen Marshall c. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, C-271/91
101. C.J.C.E., Hotărârea din 16.12.1993, *Teodoro Wagner Miret c. Fondo de Garantía Salarial*, C-334/92
102. C.J.C.E., Hotărârea din 23.02.1994, *Comitato di coordinamento per la difesa della Cava ș.a. c. Regione Lombardia ș.a.*, C-236/92
103. C.J.C.E., Hotărârea din 23.02.1994, *Ingetraut Scholz c. Opera Universitaria di Cagliari di Cinzia Porcedda*, C-419/92
104. C.J.C.E., Hotărârea din 03.03.1994, *Nicole Vaneetveld c. Le Foyer SA și Le Foyer SA c. Fédération des Mutualités Socialistes et Syndicales de la Province de Liège*, C-316/93
105. C.J.C.E., Hotărârea din 09.03.1994, *TWD Textilwerke Deggendorf GmbH c. Bundesrepublik Deutschland*, C-188/92
106. C.J.C.E., Hotărârea din 13.04.1994, *H.J. Banks & Co. Ltd c. British Coal Corporation*, C-128/92
107. C.J.C.E., Hotărârea din 14.07.1994, *Paola Faccini Dori c. Recreb Srl*, C-91/92
108. C.J.C.E., Hotărârea din 05.10.1994, *Van Munster c. Rijksdienst voor Pensioenen*, C-165/91
109. C.J.C.E., Hotărârea din 11.08.1995, *F. G. Roders BV ș.a. c. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen*, cauzele conexate C-367/93 până la C-377/93
110. C.J.C.E., Hotărârea din 14.12.1995, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS c. Belgia*, C-312/93
111. C.J.C.E., Hotărârea din 14.12.1995, *Jeroen van Schijndel și Johannes Nicolaas Cornelis van Veen c. Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, cauzele conexate C-430/93 și C-431/93
112. C.J.C.E., Hotărârea din 05.03.1996, *Brasserie du Pecheur și Factortame III*, cauzele conexate C-46/93 și C-48/93
113. C.J.C.E., Hotărârea din 26.03.1996, *The Queen c. H. M. Treasury, ex parte British Telecommunications plc.*, C-392/93
114. C.J.C.E., Avizul din 28.03.1996, *Aderarea Comunității la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, C-2/94

- 115. C.J.C.E.**, Hotărârea din 30.04.1996, *CIA Security International SA c. Signalson SA and Securitel SPRL*, C-194/94
- 116. C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.09.1996, *Cooperativa Agricola Zootecnica S. Antonio e.a.*, cauzele conexate C-246/94, C-247/94, C-248/94, C-249/94
- 117. C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.09.1996, *Proceduri penale c. Luciano Arcaro*, C-168/95
- 118. C.J.C.E.**, Hotărârea din 08.10.1996, *Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula și Trosten Knor c. Bundesrepublik Deutschland*, cauzele conexate C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 și C-190/94
- 119. C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.10.1996, *Denkavit International BV, VITIC Amsterdam BV și Voormeer BV c. Bundesamt für Finanzen*, cauzele conexate C-283/94, C-291/94 și C-292/94
- 120. C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.10.1996, *Aannemersbedrijf P.K. Kraaijeveld BV și alții c. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland*, C-72/95
- 121. C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.09.1997, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH c. Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, C-54/96
- 122. C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.12.1997, *Comisia c. Italia*, C-207/96
- 123. C.J.C.E.**, Hotărârea din 18.12.1997, *Inter-Environnement Wallonie ASBL c. Région Wallonne*, C-129/96
- 124. C.J.C.E.**, Hotărârea din 25.02.1999, *Annalisa Carbonari ș.a. c. Università degli studi di Bologna, Ministero della Sanità, Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica and Ministero del Tesoro*, C-131/97
- 125. C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.06.1999, *Ulla-Brith Andersson și Susanne Wakeras-Andersson c. Suedia*, C-321/97
- 126. C.J.C.E.**, Hotărârea din 16.05.2000, *Regatul Belgiei c. Regatului Spaniei*, C-388/95
- 127. C.J.C.E.**, Hotărârea din 27.06.2000, *Océano Grupo Editorial SA c. Rocio Murciano Quintero*, cazurile conexate C-240/98 până la C-244/98
- 128. C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.07.2000, *Comisia c. Grecia*, C-387/97
- 129. C.J.C.E.**, Hotărârea din 13.07.2000, *Centrosteeel Srl c. Adipol GmbH*, C-456/98
- 130. C.J.C.E.**, Hotărârea din 19.09.2000, *Marele Ducat al Luxemburgului c. Berthe Linster, Aloyse Linster și Yvonne Linster*, C-287/98
- 131. C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.09.2000, *Rijksdienst voor Pensioenen c. Robert Engelbrecht*, C-262/97
- 132. C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.09.2000, *Unilever Italia SpA c. Central Food SpA*, C-443/98
- 133. C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.01.2001, *Azienda Agricola Monte Arcosu Srl. C. Regione Autonoma della Sardegna, Organismo Comprensoriale no. 24 della Sardegna, Ente Regionale per l'Assistenza Tecnica in Agricoltura (ERSAT)*, C-403/98
- 134. C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.07.2002, *Marks & Spencer plc c. Commissioners of Customs & Excise*, C-62/00
- 135. C.J.C.E.**, Hotărârea din 25.07.2002, *Unión de Pequeños Agricultores c. Consiliu*, C-50/00 P
- 136. C.J.C.E.**, Hotărârea din 17.09.2002, *Antonio Muñoz y Cia SA și Superior Fruiticola SA c. Frumar Ltd și Redbridge Produce Marketing Ltd*, C-253/00
- 137. C.J.C.E.**, Hotărârea din 15.05.2003, *Karen Mau c. Bundesanstalt für Arbeit*, C-160/01
- 138. C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.05.2003, *Connect Austria Gesellschaft für Telekommunikation GmbH c. Telekom-Control-Kommission*, C-462/99
- 139. C.J.C.E.**, Hotărârea din 26.06.2003, *Comisia c. Franța*, C-233/00

- 140. C.J.C.E.**, Hotărârea din 30.09.2003, *Gerhard Köbler c. Austria*, C-224/01
- 141. C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.01.2004, *Montres Rolex S.A. ș.a. c. Autoritățile vamale Kittsee-Austria*, C-60/02
- 142. C.J.C.E.**, Hotărârea din 05.02.2004, *Rieser Internationale Transporte GmbH c. Autobahnen und Schnellstraßen-Finanzierungs-AG (Asfinag)*, C-157/02
- 143. C.J.C.E.**, Hotărârea din 24.06.2004, *Herbert Handlbauer GmbH*, C-278/02
- 144. C.J.C.E.**, Hotărârea din 07.09.2004, *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddensee, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels c. Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-127/02
- 145. C.J.C.E.**, Hotărârea din 05.10.2004, *Bernhard Pfeiffer, Wilhelm Roith, Albert Süß, Michael Winter, Klaus Nestvogel, Roswitha Zeller, Matthias Döbele c. Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV*, cauzele conexate C-397/01 până la C-403/01
- 146. C.J.C.E.**, Hotărârea din 11.11.2004, *Proces Penal c. Antonio Niselli*, C-457/02
- 147. C.J.C.E.**, Hotărârea din 09.12.2004, *Comisia c. Franța*, C-177/03
- 148. C.J.C.E.**, Hotărârea din 03.05.2005, *Berlusconi*, cauzele conexate C-387/02, C-391/02, C-403/02
- 149. C.J.C.E.**, Hotărârea din 16.06.2005, *Tribunale di Firenze (Italia) c. Maria Pupino*, C-105/03
- 150. C.J.C.E.**, Hotărârea din 22.11.2005, *Werner Mangold c. Rüdiger Helm*, C-144/04
- 151. C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.01.2006, *Ynos KFT c. János Varga*, C-302/04
- 152. C.J.C.E.**, Hotărârea din 04.07.2006, *Konstantinos Adeneler ș.a. c. Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG)*, C-212/2004
- 153. C.J.C.E.**, Hotărârea din 05.10.2006, *Ákos Nádasdi c. Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága și Ilona Németh c. Vám- és Pénzügyőrség Dél-Alföldi Regionális Parancsnoksága*, cauzele conexate C-290/05 și C-333/05
- 154. C.J.C.E.**, Hotărârea din 10.07.2008, *Ministerul Administrației și Internelor - Direcția Generală de Pașapoarte București c. Gheorghe Jipa*, C-33/07
- 155. C.J.C.E.**, Hotărârea din 16.12.2008, *Michaniki AE c. Ethniko Simvoulío Radiotileorasis, Ipourgos Epikratias*, C-213/2007
- 156. C.J.U.E.**, Hotărârea din 07.04.2011, *Tatu Ioan c. Ministerul Finanțelor Publice, D.G.F.P. Sibiu, A.F.P. Sibiu, Administrația Fondului pentru Mediu și Ministerul Mediului*, C-402/2009
- 157. C.J.U.E.**, Ordonanța din 08.04.2011, *Daniel Ionel Obreja c. Ministerului Economiei și Finanțelor, Direcția Generală a Finanțelor Publice a județului Mureș, Ministerul Economiei și Finanțelor și alții c. SC Darmi SRL*, cauzele conexate C-178/10 și C-136/10
- 158. T.P.I.**, Hotărârea din 13.12.1990, *Nederlandse Associatie van de Farmaceutische Industrie "Nefarma" și Bond van Groothandelaren in het Farmaceutische Bedrijf c. Comisia*, T-113/89
- 159. T.P.I.**, Hotărârea din 27.02.1992, *BASF ș.a. c. Comisia*, cauzele conexate T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89, T-104/89
- 160. T.F.P.**, Hotărârea din 30.04.2009, *Aayhan c. Parlament*, F-65/07
- 161. T.F.P.**, Hotărârea din 04.06.2009, *Adjemian c. Comisia*, F-134/07
- 162. Opinia A.G. Roemer** din 12.12.1962, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos c. Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62
- 163. Opinia A.G. Roemer** din 26.04.1972, *Orsolina Leonesio c. Ministero dell'agricoltura e foreste*, C-93/71

- 164. Opinia A.G.** Warner din 27.02.1980, *Regina c. Secretary of State for Home Affairs, ex parte Mario Santillo*, C-131/79
- 165. Opinia A.G.** Slynn din 18.09.1985, *M. Helen Marshall c. Southampton and South West Hampshire Area Health Authority*, C-152/84
- 166. Opinia A.G.** Mischo din 17.03.1987, *Proceduri penale c. Kolpinghuis Nijmegen BV*, C-80/86
- 167. Opinia A.G.** Van Gerven din 12.07.1990, *Marleasing SA c. La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, C-106/89
- 168. Opinia A.G.** Mischo din 28.05.1991, *Andrea Francovich și Danila Bonifaci ș.a. c. Italia*, cauzele conexate C-6/90 și C-9/90
- 169. Opinia A.G.** Van Gerven din 26.01.1993, *M. Helen Marshall c. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, C-271/91
- 170. Opinia A.G.** Jacobs din 27.01.1994, *Nicole Vaneetveld c. Le Foyer SA și Le Foyer SA c. Fédération des Mutualités Socialistes et Syndicales de la Province de Liège*, C-316/93
- 171. Opinia A.G.** Lenz din 09.02.1994, *Paola Faccini Dori c. Recreb Srl*, C-91/92
- 172. Opinia A.G.** Elmer din 24.10.1995, *ClA Security International SA c. Signalson SA and Securitel SPRL*, C-194/94
- 173. Opinia A.G.** Elmer din 26.03.1996, *Aannemersbedrijf P.K. Kraaijeveld BV și alții c. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland*, C-72/95
- 174. Opinia A.G.** Saggio din 16.12.1999, *Océano Grupo Editorial SA c. Rocío Murciano Quintero*, cazurile conexate C-240/98 până la C-244/98
- 175. Opinia A.G.** Léger din 11.01.2000, *Marele Ducat al Luxemburgului c. Berthe Linster, Aloyse Linster și Yvonne Linster*, C-287/98
- 176. Opinia A.G.** Jacobs din 27.01.2000, *Unilever Italia SpA c. Central Food SpA*, C-443/98
- 177. Opinia A.G.** Jacobs din 16.03.2000, *Centrosteeel Srl c. Adipol GmbH*, C-456/98
- 178. Opinia A.G.** Geelhoed din 13.12.2001, *Antonio Muñoz y Cia SA și Superior Fruticola SA c. Frumar Ltd și Redbridge Produce Marketing Ltd*, C-253/00
- 179. Opinia A.G.** Kokott din 10.06.2004, *Proces Penal c. Antonio Niselli*, C-457/02
- 180. Opinia A.G.** Sharpston din 27.01.2011, *Tatu Ioan c. Ministerul Finanțelor Publice, D.G.F.P. Sibiu, A.F.P. Sibiu, Administrația Fondului pentru Mediu și Ministerul Mediului*, C-402/2009
- 181. Ordonanța Președintelui C.J.C.E.** din 03.04.2007, *Ministerul Administrației și Internelor - Direcția Generală de Pașapoarte București c. Gheorghe Jipa*, C-33/07
- 182. Ordonanța Președintelui C.J.U.E.** din 29.04.2010, *Daniel Ionel Obreja c. Ministerului Economiei și Finanțelor, Direcția Generală a Finanțelor Publice a județului Mureș, Ministerul Economiei și Finanțelor și alții c. SC Darmi SRL*, cauzele conexate C-178/10 și C-136/10

B. Jurisprudență internațională

1. **Curtea Supremă a Statelor Unite**, Hotărârea din 1829, cauza *Foster and Elam c. Neilson*
2. **Curtea Permanentă Internațională de Justiție**, Avizul din 03.03.1928, cauza *Dantzic*
3. **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**, Hotărârea din 11.01.2000, cauza *Ignaccolo-Zenide c. României*, înregistrată sub nr. 31679/96

4. **Curtea Internațională de Justiție**, Hotărârea din 27.06.2001, cauza *Germania c. Statele Unite*
5. **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**, Hotărârea din 13.07.2006, cauza *Lafargue c. României*, înregistrată sub nr. 37284/02
6. **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**, Hotărârea din 26.04.2007, cauza *Dumitru Popescu c. României*, înregistrată sub nr. 71525/01
7. **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**, Hotărârea din 06.12.2007, cauza *Beian c. României* înregistrată sub nr. 30658/05

C. Jurisprudență națională

a. Jurisprudență română

1. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 146/14.07.2000
2. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 308/12.11.2002
3. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 148/16.04.2003
4. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 901/05.12.2006
5. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 855/28.11.2006
6. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 59/17.01.2007
7. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 685/11.09.2007
8. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 1031/13.11.2007
9. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 413/10.04.2008
10. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 1344/09.12.2008
11. **Curtea Constituțională română**, Decizia nr. 1656/28.12.2010
12. **Plenul Consiliului Superior al Magistraturii**, Decizia nr. 981/02.10.2008
13. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 2620/23.03.2007
14. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 5061/20.06.2007
15. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 5982/21.09.2007
16. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 2119/31.03.2008
17. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 3869/11.06.2008
18. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 4133/19.06.2008
19. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 4999/16.09.2008
20. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 5018/17.09.2008
21. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 1412/11.02.2009
22. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 2678/06.03.2009
23. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 2948/12.03.2009
24. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 12/11.01.2010
25. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 375/26.01.2010
26. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 456/28.01.2010
27. **Înalta Curte de Casație și Justiție**, Decizia nr. 1109/22.02.2010
28. **Curtea de Apel București - Secția a III-a Civilă și pentru cauze cu Minori și de Familie**, Decizia nr. 1393/11.09.2007

29. Curtea de Apel București - Secția a III-a Civilă și pentru Cauze cu Minori și de Familie, Decizia nr. 2151/18.12.2007
30. Curtea de Apel Craiova - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 1354/12.06.2008
31. Curtea de Apel București - Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr. 550A/09.07.2008
32. Curtea de Apel Brașov - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 593R/30.09.2008
33. Curtea de Apel Pitești - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 865R/03.10.2008
34. Curtea de Apel Ploiești - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 1187/15.10.2008
35. Curtea de Apel București, Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 2522/17.11.2008
36. Curtea de Apel Galați - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 898/18.12.2008
37. Curtea de Apel Constanța - Secția Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 38A/16.02.2009
38. Tribunalul Dolj - Secția pentru Minori și Familie, Decizia nr. 132/12.05.2009
39. Tribunalul Vaslui, Sentința nr. 1/03.01.2007
40. Tribunalul Maramureș, Sentința nr. 212/23.02.2007
41. Tribunalul București - Secția a V-a Civilă, Sentința nr. 61/17.01.2007
42. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 319/28.02.2007
43. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 1284/11.10.2007
44. Tribunalul Arad - Secția Comercială, de Contencios Administrativ și Fiscal, Sentința nr. 2563/07.11.2007
45. Tribunalul Cluj - Secția Mixtă de Contencios Administrativ și Fiscal de Conflicte de Muncă și Asigurări Sociale, Sentința nr. 165/01.02.2008
46. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 1535/15.10.2008
47. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 1535/25.10.2008
48. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 1615/29.10.2008
49. Tribunalul Cluj - Secția Mixtă de Contencios Administrativ și Fiscal de Conflicte de Muncă și Asigurări Sociale, Sentința nr. 2320/05.12.2008
50. Tribunalul Alba - Secția Comercială și Contencios Administrativ, Sentința nr. 1547/18.12.2008
51. Tribunalul București - Secția a IV-a Civilă, Sentința nr. 13/07.01.2009
52. Judecătoria Craiova, Sentința nr. 17962/24.11.2008
53. Judecătoria Ploiești, Sentința nr. 5509/08.05.2009
54. Judecătoria Sectorului 3 București, Sentința nr. 9353/25.08.2009
55. Înalta Curte de Casație și Justiție, Încheierea din 08.11.2007, pronunțată în cauza *Petrom*
56. Tribunalul Sibiu - Secția comercială și de contencios administrativ, Încheierea din 18.06.2009, pronunțată în cauza *Tatu Ioan c. Ministerul Finanțelor Publice, D.G.F.P. Sibiu, A.F.P. Sibiu, Administrația Fondului pentru Mediu și Ministerul Mediului*

57. **Curtea de Apel Târgu-Mureș**, Încheierea din 22.12.2009, pronunțată în cauza *Ministerul Economiei și Finanțelor, Direcția Generală a Finanțelor Publice Mureș, Administrația Finanțelor Publice Târgu-Mureș c. SC Darmi SRL*

58. **Curtea de Apel Târgu-Mureș**, Încheierea din 23.02.2010, pronunțată în cauza *Daniel Ionel Obreja c. Direcția Generală a Finanțelor Publice a județului Mureș, Administrația Fondului pentru Mediu*

b. Jurisprudență străină

Austria

1. **Curtea Constituțională**, Decizia din 13.12.2001, *VfSlg. 15.450*
2. **Curtea Constituțională**, Decizia din 03.12.2003, *VfSlg. 17.075*

Belgia

1. **Curtea de Casație a Regatului Belgiei**, Decizia din 27.05.971, *SA Fromagerie Franco-Swiss Le Ski*

Cehia

1. **Curtea Constituțională**, Decizia Pl. US 50/2004, Partea VI („*Sugar Quota Decision*”)

Franta

1. **Consiliul Constituțional**, Hotărârea nr. 75-54 DC din 15.01.1975, *Interruption volontaire de grossesse*
2. **Consiliul Constituțional**, Hotărârea din 30.12.1977, *Cotisation Isoglucose*
3. **Consiliul Constituțional**, Hotărârea nr. 86-207 din 25.06.1986
4. **Curtea de Casație**, Hotărârea din 24.05.973, *Société des Cafes J. Vabre*
5. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 05.11.1971, *Comptoir agricole de pays bas-normand*
6. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 22.12.1972, *Syndicat viticole des hautes graves de Bordeaux*
7. **Consiliul de Stat**, Hotărârea nr. 11604 din 22.12.1978, *Cohn-Bendit*
8. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 30.04.1982, *Roland*
9. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 28.09.1984, *Confédération nationale des sociétés de protection des animaux de France et des pays d'expression française*
10. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 07.12.1984, *Fédération française des sociétés de protection de la nature et autres*
11. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 03.02.1989, *Compagnie Alitalia*
12. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 19.04.1989, *Liotta*
13. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 20.10.1989, *Nicolo*
14. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 27.07.1990, *Société „Coop 2000”*

15. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 24.09.1990, *Boisdet*
16. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 08.07.1991, *Palazzi*
17. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 09.07.1993, *Association FO consommateurs et autres*
18. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 16.02.1994, *Association féd. régionale pour la protection de la nature*

19. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 28.09.1998, *Ferrari*
20. **Consiliul Constituțional**, Hotărârea nr. 2004-496 din 10.06.2004
21. **Consiliul de Stat**, Hotărârea din 28.12.2005, *Syndicat d'agglomération nouvelle ouest Provence*

Italia

1. **Curtea Constituțională**, Decizia din 27.12.1973, *Frontini c. Ministero delle Finanze*
2. **Curtea Constituțională**, Decizia din 1978, *Simmenthal c. Amministrazione Delle Finanze*
3. **Curtea Constituțională**, Decizia din 08.06.1984, *Granital c. Amministrazione Delle Finanze*
4. **Curtea Constituțională**, Decizia din 21.04.1989, *Fragd c. Amministrazione Delle Finanze*
5. **Curtea Constituțională**, Decizia nr. 103/15.04.2008, *Regione Sardegna*

Germania

1. **Curtea Constituțională federală**, Decizia din 29.05.1974, „*Solange I*” (37 BverfGE 271 *Internationale Handelsgesellschaft*)
2. **Curtea Constituțională federală**, Decizia din 22.10.1986, „*Solange II*” (73 BverfGE 339 *Wünsche Handelsgesellschaft*)
3. **Curtea Constituțională federală**, Decizia din 12.10.1993, „*Maastricht*” (89 BverfGE 155 *Maastricht*)
4. **Curtea Constituțională**, Decizia din 30.06.2009, referitoare la conformitatea Tratatului de la Lisabona cu Constituția Germaniei
5. **Bundesfinanzhof**, Hotărârea din 13.11.1980
6. **Bundesfinanzhof**, Hotărârea din 16.07.1981

Polonia

1. **Tribunalul Constituțional**, Decizia din 27.04.2005, P1/05

Spania

1. **Tribunalul Suprem**, Decizia din 24.04.1990

Olanda

1. **Hoge Raad**, Hotărârea din 11.06.1993, AB 1994, nr. 10

VI. Site-uri de internet

1. http://www.scj.ro/toader_art1.asp
2. www.europarl.europa.eu/comparl/juri/hearings/20070611/girbovan_ro.pdf
3. <http://www.ccr.ro/default.aspx?page=events/2003/tanasescu>
4. http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/doc/com_2008_840_en.pdf
5. http://www.scj.ro/cautare_decizii.asp
6. <http://www.cortecostituzionale.it/actionPronuncia.do>
7. www.echr.coe.int
8. <http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/index.htm>
9. <http://curia.europa.eu/>
10. <http://centers.law.nyu.edu/jeanmonnet/papers/index.html>